Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):	Henrik Ibsen.
Titel | Title:	Rosmersholm : Skuespil i fire Akter
Udgivet år og sted | Publication time and place:	København : Gyldendal, 1886
Fysiske størrelse | Physical extent:	203 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

55,- 140

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130022836405

ROSMERSHOLM.

SKUESPIL I FIRE AKTER

AF

HENRIK IBSEN.

KØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN).

FR. BAGGES BOGTRYKKERI.

1886.

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

ROSMERSHOLM.

PERSONERNE:

Johannes Rosmer, ejer af Rosmersholm, forhenværende sogneprest.

Rebekka West, i huset hos Rosmer.

Rektor Kroll, Rosmers svoger.

Ulrik Brendel.

Peder Mortensgård.

Madam Helseth, husholderske på Rosmersholm.

Handlingen foregår på Rosmersholm, en gammel herregård i omegnen af en liden fjordby i det vestlige Norge.

FØRSTE AKT.

(Dagligstuen på Rosmersholm: rummelig. gammeldags og hyggelig. Foran på væggen til højre en kakkelovn pyntet med friske birkegrene og markblomster. Længere tilbage en dør. På bagvæggen fløjdør til forstuen. På væggen til venstre et vindu og foran dette en opsats med blomster og planter. Ved ovnen et bord med sofa og lænestole. Rundt om på væggene hænger ældre og nyere portrætter af prester, officerer og embedsmænd i uniform. Vinduet står åbent. Ligeså forstuedøren og den ydre husdør. Udenfor ses store gamle træer i en allé, som fører til gården. Sommeraften. Solen er nede.)

(Rebekka West sidder i en lænestol ved vinduet og hækler på et stort hvidt uldsjal, som næsten er færdigt. Af og til kikker hun spejdende ud mellem blomsterne. Lidt efter kommer madam Helseth ind fra højre.)

Madam Helseth.

Det er vel bedst, jeg begynder så småt at dække kveldsbordet, frøken?

Rebekka West.

Ja, gør De det. Pastoren må vel snart komme.

Madam Helseth.

Trækker det ikke svært, dér frøkenen sidder?

Rebekka.

Jo, lidt. Vil De kanske lukke.

(Madam Helseth går hen og lukker forstuedøren; derefter går hun til vinduet.)

Madam Helseth

(vil lukke, ser ud).

Men er det ikke pastoren, som går der borte?

Rebekka

(hurtigt).

Hvor? (rejser sig.) Jo, det er ham. (bag forhænget.) Gå til side. Lad ham ikke få øje på os.

Madam Helseth

(inde på gulvet).

Nej tænk, frøken, — han begynder at gå møllevejen igen.

Rebekka.

Han gik møllevejen i forgårs også. (kikker mellem forhænget og vinduskarmen.) Men nu skal vi se —

Madam Helseth.

Våger han sig over kloppen?

Rebekka.

Det er det, jeg vil se. (lidt efter.) Nej. Han vender om. Går ovenom idag også. (går fra vinduet.) Lang omvej.

Madam Helseth.

Herregud, ja. Det må vel falde tungt for pastoren at træ' over den kloppen. Dér, hvor sligt noget er sket, dér —

Rebekka

(lægger hækletøjet sammen).

De hænger længe ved sine døde her på Rosmersholm.

Madam Helseth.

Jeg tror nu det, jeg, frøken, at det er de døde, som hænger så længe ved Rosmersholm.

Rebekka

(ser på hende).

De døde?

Madam Helseth.

Ja, det er næsten at sige, som om de ikke kunde komme sig helt bort ifra dem, som sidder igen.

Rebekka.

Hvorledes falder De på det?

Madam Helseth.

Jo, for ellers kom vel ikke denne her hvide hesten, ved jeg.

Rebekka.

Ja, hvad er det egentlig for noget, dette med den hvide hesten, madam Helseth?

Madam Helseth.

Å, det er ikke værdt at snakke om det. Sligt noget tror nu ikke De på heller.

Rebekka.

Tror da De på det?

Madam Helseth

(går hen og lukker vinduet).

Å, jeg vil ikke være til nar for frøkenen. (ser ud.) Nej — men er ikke pastoren der borte på møllevejen nu igen —?

Rebekka

(ser udad).

Den mand dér? (går til vinduet.) Det er jo rektoren!

Madam Helseth.

Ja, rigtig er det rektoren.

Rebekka.

Nej, det var da morosmt! For De skal se, han agter sig hid til os.

Madam Helseth.

Han går såmænd rakt over kloppen, han. Og det endda hun var hans kødelige søster. — Nå, så går jeg ind og dækker kveldsbordet da, frøken.

(Hun går ud til højre.)

(Rebekka står en stund ved vinduet; så hilser hun, smiler og nikker ud.)

(Det begynder at mørknes.)

Rebekka

(går hen og taler ud gennem døren til højre).

Å, snille madam Helseth, De sørger vel for lidt extra godt på bordet. De ved nok hvad rektoren liker bedst.

Madam Helseth

(udenfor).

Ja vel frøken. Skal så gøre.

Rebekka

(åbner døren til forstuen).

Nå endelig en gang —! Hjertelig velkommen, kære rektor!

Rektor Kroll

(i forstuen, sætter sin stok fra sig).

Tak. Jeg kommer altså ikke til ulejlighed?

Rebekka.

De? Fy skamme Dem —!

Kroll

(kommer ind).

Altid elskværdig. (ser sig om.) Er Rosmer kanske oppe på sit værelse?

Rebekka.

Nej, han er ude og går. Han er ble't lidt længere, end han plejer. Men nu kommer han visst på øjeblikket. (viser mod sofaen.) Vær så god at ta' plads så længe.

Kroll
(lægger hatten fra sig).

Mange tak. (sætter sig og ser sig om.) Nej, hvor De har fåt den gamle stuen pyntelig og pén. Blomster både højt og lavt.

Rebekka.

Rosmer holder så svært af at ha' friske levende blomster omkring sig.

Kroll.

Det gør nok De også, tror jeg.

Rebekka.

Ja. Jeg synes, de bedøver så dejligt. Før måtte vi jo nægte os den fornøjelse.

Kroll
(nikker tungt).

Stakkers Beate tålte ikke duften.

Rebekka.

Ikke farverne heller. Hun blev så rent fortumlet —

Kroll.

Jeg husker det nok. (i lettere tone.) Nå, hvorledes går det så her ude?

Rebekka.

Jo, her går al ting sin stille, jævne gang. Den ene dag som den anden. — Og inde hos Dem? Deres hustru —?

Kroll.

A, kære frøken West, lad os ikke tale om mit. I en familje er der altid et eller andet, som kommer på tvers. Især i slige tider, som de, vi lever i nu.

Rebekka

(lidt efter, sætter sig i en lænestol ved sofaen).

Hvorfor har De ikke set ud til os en eneste gang i hele skoleferierne?

Kroll.

Nå, man bør da ikke sådan rende folk på dørene —

Rebekka.

Dersom De vidste, hvor vi har savnet Dem —

Kroll.

— og så desuden har jeg jo været bortrejst —

Rebekka.

Ja, de par ugers tid. De har jo været omkring på folkemøder?

Kroll

(nikker).

Og hvad siger De så til det? Havde De tænkt, at jeg på mine gamle dage skulde ble't politisk agitator? Hvad?

Rebekka
(smiler).

Lidt har De nu altid agiteret, rektor Kroll.

Kroll.

Nå ja, sådan for min private fornøjelse. Men herefterdags skal det sandelig bli' alvor af. — Læser De nogensinde disse radikale bladene?

Rebekka.

Ja, kære rektor, jeg vil ikke nægte for, at —

Kroll.

Kære frøken West, der er ikke noget at sige på det. Ikke for Deres vedkommende.

Rebekka.

Nej, det synes jeg også. Jeg må da følge med. Vide besked —

Kroll.

Nå, under alle omstændigheder forlanger jeg jo ikke af Dem, som fruentimmer, at De skal ta' afgjort parti i den borgertvist, — borgerkrig kunde jeg gerne sige, som raser her. — Men De har altså læst, hvorledes disse herrer af »folket« har behaget at overfuse mig? Hvilke infame grovheder de har trod at turde tillade sig?

Rebekka.

Ja, men jeg synes, De har bidt ganske fyndigt fra Dem.

Kroll.

Det har jeg. Det tør jeg selv sige. For nu har jeg fåt blod på tand. Og de skal få føle, at jeg ikke er den mand, som godvillig lægger ryggen til rette —. (afbryder.) Nej, men hør nu, — lad os ikke komme ind på dette sørgelige og oprivende emne iaften.

Rebekka.

Nej, lad os ikke det, kære rektor.

Kroll.

Sig mig heller, hvorledes De egentlig trives her på Rosmersholm nu, efter at De er ble't alene? Efter at vor stakkers Beate —?

Rebekka.

Jo tak; jeg trives nok så godt her. En stor tomhed er der jo efter hende i mange måder. Og savn og sorg også, — naturligvis. Men ellers så —

Kroll.

Tænker De at bli' her? Sådan stadigt, mener jeg.

Rebekka.

Å kære rektor, jeg tænker såmænd hverken det ene eller det andet. Jeg er jo rigtignok ble't så husvant nu, at jeg næsten synes jeg hører til her, jeg også.

Kroll.

Ja De. Det skulde jeg da vel mene.

Rebekka.

Og så længe herr Rosmer finder, at jeg kan være til nogen hygge og nytte for ham, — ja, så blir jeg her vel sagtens, kan jeg tro.

Kroll

(ser bevæget på hende).

Ved De hvad, — der er noget stort i dette, for en kvinde, således at la' hele sin ungdom gå hen under opofrelser for andre.

Rebekka.

Å, hvad havde jeg ellers havt at leve for?

Kroll.

Først gik De her i dette evindelige stræv med Deres lamme, urimelige plejefar —

Rebekka.

De må ikke tro doktor West var så urimelig der oppe i Finmarken. Det var de forfærde-

lige sjørejser, som knækked ham. Men da vi så var flyttet her ned, — ja, da kom der jo et par svære år, inden han fik stridt ud.

Kroll.

Blev de ikke endda sværere for Dem, de år, som kom bagefter?

Rebekka.

Nej, hvor kan De da tale så! Jeg, som holdt så inderlig af Beate —. Og så sørgeligt, som hun, stakker, trængte til pleje og skånsom omgang.

Kroll.

Tak og pris skal De ha', fordi De mindes hende med overbærenhed.

Rebekka

(flytter sig lidt nærmere).

Kære rektor, De siger dette så vakkert og hjerteligt, så jeg er viss på, der ikke ligger nogen misstemning under.

Kroll.

Misstemning? Hvad mener De med det?

Rebekka.

Nå, det vilde jo slet ikke være så underligt, om De følte det som noget pinsomt at se mig

fremmede menneske gå og skalte og valte her på Rosmersholm.

Kroll.

Nej men hvor i al verden —!

Rebekka.

Men det gør De altså ikke. (rækker ham hånden.) Tak, kære rektor! Tak, tak for det.

Kroll.

Men hvor i al verden har De kunnet falde på en sådan tanke?

Rebekka.

Jeg begyndte at bli' lidt ræd, siden De kom så sjelden ud til os.

Kroll.

Da har De sandelig været artig på vildspor, frøken West. Og desuden, — her er jo ingen ting forandret i selve sagen. Det var jo Dem, — og Dem alene, — som stod for styret her allerede i stakkers Beates sidste ulykkelige levetid.

Rebekka.

Det var nu mere som et slags regentskab i husfruens navn.

Kroll.

Hvorom alting er —. Ved De hvad, frøken West, — jeg for min del skulde sandelig ikke ha' noget imod, om De —. Men det går vel ikke an at sige sligt noget.

Rebekka.

Hvilket, mener De?

Kroll.

Om det kunde føje sig så, at De tog den tomme plads —

Rebekka.

Jeg har den plads jeg ønsker, herr rektor.

Kroll.

I gavnet, ja; men ikke i —

Rebekka

(afbryder ham alvorligt).

Skam Dem dog, rektor Kroll. Hvor kan De sidde og spase om sådant?

Kroll.

Å ja, vor gode Johannes Rosmer synes sagtens, han har fået mere end nok af ægtestanden. Men alligevel —

Rebekka.

Ved De hvad, — jeg må næsten le af Dem.

Kroll.

Alligevel —. Sig mig engang, frøken West —. Hvis det er tilladt at spørge —. Hvor gammel er De egentlig?

Rebekka.

Med skam at melde, så har jeg såmænd fyldt de ni og tyve, herr rektor. Jeg går nu i det tredivte.

Kroll.

Ja-ja. Og Rosmer, — hvor gammel er han? Lad mig se. Han er fem år yngre end jeg. Nå, han er altså godt og vel tre og firti. Jeg synes, det vilde passe bra'.

Rebekka

(rejser sig).

Ja-visst, ja-visst. Det vilde passe udmærket. — Drikker De té med os i aften?

Kroll.

Ja tak. Jeg havde tænkt at slå mig ned her. For der er en sag, som jeg må tale med vor gode ven om. — Og så, frøken West, — for at De ikke skal komme på gale tanker igen, så vil jeg se herud alt som tiest, — ligesom i gamle dage.

Rebekka.

Å ja, gør endelig det. (ryster hans hænder.) Tak, tak! De er da rigtig inderlig snil alligevel.

Kroll

(brummer lidt).

Så? Det er såmænd mere end jeg får høre hjemme.

(Johannes Rosmer kommer ind gennem døren til højre.)

Rebekka.

Herr Rosmer, — kan De se, hvem der sidder her?

Johannes Rosmer.

Madam Helseth fortalte det.

(Rektor Kroll har rejst sig.)

Rosmer

(mildt og dæmpet, trykker hans hænder).

Velkommen til huset igen, kære Kroll.

(lægger hænderne på hans skuldre og ser ham ind i øjnene.)

Du kære gamle ven! Det var nok det jeg vidste, at engang måtte det bli' som før imellem os.

Kroll.

Men snille menneske, — har du også været inde på den forrykte indbildning, at der skulde være noget ivejen!

Rebekka

(til Rosmer).

Ja tænk, — hvor dejligt, at det bare var en indbildning.

Rosmer.

Var det virkelig det, Kroll? Men hvorfor trak du dig da så rent tilbage fra os?

Kroll

(alvorlig og dæmpet).

Fordi jeg ikke vilde gå her som et levende minde om dine ulykkelige år — og om hende, — som endte i møllefossen.

Rosmer.

Det var jo vakkert tænkt af Dig. Du er jo altid så hensynsfuld. Men det var aldeles unødvendigt at bli' borte af den grund. — Kom, du; lad os sætte os i sofaen. (de sætter sig.) Nej, det står sandelig ikke for mig som nogen pine at tænke på Beate. Vi taler daglig om hende. Hun hører endnu ligesom huset til, synes vi.

Kroll.

Gør I virkelig det?

Rebekka

(tænder lampen).

Ja, det gør vi da rigtignok.

Rosmer.

Det er jo så lige til. Vi holdt jo begge to så inderlig af hende. Og både Rebek — både frøken West og jeg, vi véd med os selv, at vi gjorde, hvad der stod i vor magt, for den stak-

kers hjemsøgte. Vi har ingen ting at bebrejde os. — Derfor så synes jeg, der er noget mildt og blødt i det at tænke på Beate nu.

Kroll.

I kære prægtige mennesker! Fra nu af kommer jeg ud til jer hver dag.

Rebekka

(sætter sig i en lænestol).

Ja, lad os nu bare se, at De holder ord.

Rosmer

(noget dvælende).

Du, Kroll, — jeg skulde højlig ønsket, at omgangen mellem os aldrig var ble't afbrudt. Du har jo været som en selvskreven rådgiver for mig sålænge vi har kendt hinanden. Lige fra jeg blev student.

Kroll.

Nå ja; og det sætter jeg overmåde stor pris på. Er der kanske nu noget særligt —?

Rosmer.

Der er mangt og meget, som jeg så gerne vilde tale uforbeholdent med dig om. Sådan lige ud af hjertet.

Rebekka.

Ja, ikke sandt, herr Rosmer? Jeg synes, det måtte være så godt — mellem gamle venner —

Kroll.

Å Du kan såmænd tro, jeg har endnu mere at tale med dig om. For nu er jeg ble't aktiv politiker, som du nok ved.

Rosmer.

Ja, du er jo det. Hvorledes gik det egentlig til?

Kroll.

Jeg måtte, du. Måtte, så nødig jeg end vilde. Det går umulig an nu længer at stå som ørkesløs tilskuer. Nu, da de radikale så sørgeligt er kommet til magten, — nu er det på høj tid —. Derfor har jeg også fåt vor lille vennekreds inde i byen til at slutte sig engere sammen. Det er på høj tid, siger jeg!

Rebekka

(med et let smil).

Ja, er det ikke egentlig nu temmelig sent?

Kroll.

Unegtelig havde det været heldigst, om vi havde standset strømmen på et tidligere tidspunkt. Men hvem kunde vel forudsé, hvad der vilde komme? Jeg i alle fald ikke. (rejser sig og går om på gulvet.) Jo, nu har jeg rigtignok fåt øjnene op. For nu er oprørsånden trængt ind i selve skolen.

Rosmer.

I skolen? Dog vel ikke i din skole?

Kroll.

Jo så sandelig er den det. I min egen skole. Hvad synes du! Jeg er kommen under vejr med, at gutterne i øverste klasse, — det vil da sige en del af gutterne, — de har nu i over et halvt år havt en hemmelig forening og der holder de Mortensgårds avis!

Rebekka.

Å, «Blinkfyret».

Kroll.

Ja, synes De ikke det er en sund åndsføde for vordende embedsmænd? Men det traurigste ved sagen er, at det er alle de begavede gutter i klassen, som har rottet sig sammen og stiftet dette komplot imod mig. Det er bare stymperne og eftersidderne, som har holdt sig udenfor.

Rebekka.

Går da dette Dem så nær til hjerte, rektor?

Kroll.

Om det gør! Således at se mig hæmmet og modarbejdet i min livsgerning. (sagtere.) Men jeg havde nær sagt, at det fik endda være for hvad det var. Men nu kommer det aller værste.

(ser sig om.) Her er vel ingen, som lytter ved dørene?

Rebekka.

Å aldeles ikke.

Kroll.

Så skal I da vide, at tvedragten og oprøret er trængt ind i mit eget hus. I mit eget rolige hjem. Har forstyrret familjelivets fred for mig.

Rosmer

(rejser sig).

Hvad siger du! Hjemme hos dig —?

Rebekka

(går hen til rektoren).

Men kære, hvad er der da hændt?

Kroll.

Vil De tænke Dem til, at mine egne børn —. Kort og godt, — det er Laurits, som er formand for skolekomplottet. Og Hilda har broderet en rød mappe til at gemme «Blinkfyret» i.

Rosmer.

Det havde jeg da aldrig drømt om, — at hos dig, — i dit hus —

Kroll.

Nej, hvem kunde vel drømme om sligt? I mit hus, hvor der altid har hersket lydighed og

orden, — hvor der hidtil kun har rådet en eneste samdrægtig vilje —

Rebekka.

Hvorledes tar Deres hustru dette her?

Kroll.

Ja se, det er nu det utroligste af alt sammen. Hun, som alle sine dage — både i stort og i småt — har delt mine meninger og billiget alle mine anskuelser, hun er sandelig ikke fri for at hælde over til børnenes side i mange stykker. Og så gir hun mig skylden, for hvad der er sket. Hun siger, at jeg virker kuende på de unge. Ret som om ikke det var nødvendigt at —. Nå, således har jeg ufreden gående hjemme. Men jeg taler naturligvis så lidet om det, som muligt. Sligt bør jo helst dysses ned. (driver opover gulvet.) A ja, ja, ja.

(han stiller sig med hænderne på ryggen ved vinduet og ser ud.)

Rebekka

(har nærmet sig Rosmer og siger sagte, hurtigt og ubemærket af rektoren).

Gør det!

Rosmer

(ligeså).

Ikke i aften.

Rebekka

(som før).

Jo netop.

(hun går hen og steller med lampen.)

Kroll

(kommer fremover gulvet).

Ja, min kære Rosmer, nu ved du altså, hvorledes tidsånden har kastet sine skygger både ind i mit husliv og over min embedsgerning. Og denne fordærvelige, nedbrydende og opløsende tidsånd skulde jeg ikke bekæmpe med alle de våben, jeg kan overkomme? Jo, du, det agter jeg rigtignok at gøre. Og det både i skrift og i tale.

Rosmer.

Har du nu også håb om, at du kan udrette noget på den måde?

Kroll.

Jeg vil i alle fald aftjene min statsborgerlige værnepligt. Og jeg mener, det er enhver fædrelandssindet og for den gode sag bekymret mands skyldighed at gøre det samme. Ser du, — derfor er det nærmest, at jeg er kommet her ud til dig i aften.

Rosmer.

Men kære, hvad mener du —? Hvad skal jeg —?

Kroll.

Du skal hjælpe dine gamle venner. Gøre som vi andre. Ta' hånd i med så godt du kan.

Rebekka.

Men rektor Kroll, De kender jo herr Rosmers ulyst til sligt noget.

Kroll.

Den ulyst får han se at overvinde nu. — Du følger ikke nok med, Rosmer. Du sidder her og murer dig inde med dine historiske samlinger. Gud bevares, — al respekt for stamtavler og hvad dertil hører. Men tiden er ikke for den slags sysler — desværre. Du gør dig ingen forestilling om, hvorledes tilstanden er ude omkring i landet. Der er vendt op og ned på, snart sagt, hvert eneste begreb. Det vil bli et kæmpearbejde at få alle de vildfarelser ryddet ud igen.

Rosmer.

Det tror jeg også. Men det slags arbejde ligger slet ikke for mig.

Rebekka.

Og så tror jeg nok, at herr Rosmer er kommet til at se på tingene i livet med åbnere øjne end før.

Kroll
(studser).

Åbnere?

Rebekka.

Ja, eller friere da. Mere uhildet.

Kroll.

Hvad skal dette her sige? Rosmer, — du kunde dog vel aldrig være så svag at la' dig dåre af en slig tilfældighed, som den, at massehøvdingerne har vundet en midlertidig sejr!

Rosmer.

Kære, du ved jo, hvor liden forstand jeg har på politik. Men jeg synes rigtignok, at der i de senere år er kommet ligesom noget mere selvstændighed ind i de enkeltes tænkning.

Kroll.

Nå, — og det betragter du sådan uden videre som et gode! For resten tar du nok betydelig fejl, min ven. Forhør dig bare om, hvad det er for meninger, som har kurs blandt radikalerne, både her ude og inde i byen. Det er ikke en snus andet, end den visdom, som forkyndes i »Blinkfyret«.

Rebekka.

Ja, Mortensgård har stor magt over mange her omkring.

Kroll.

Ja, tænke sig til! En mand med en så tilsmudset fortid. Et menneske, som for usædeligt forhold er dømt fra sin lærerbestilling —! Slig en gir sig til at agere folkeleder! Og det går! Det går virkelig! Nu vil han udvide sit blad, hører jeg. Jeg ved fra sikker kilde, at han søger efter en habil medarbejder.

Rebekka.

Det er underligt, synes jeg, at ikke De og Deres venner stiller noget op imod ham.

Kroll.

Det er netop det, vi vil gøre nu. Idag har vi købt »Amtstidenden«. Pengespørsmålet frembød ingen vanskeligheder. Men — (vender sig til Rosmer). Ja, nu er jeg inde på mit egentlige ærinde til dig. Det er ledelsen, — den journalistiske ledelse, som det kniber med, ser du. — Sig mig, Rosmer, — skulde ikke du for den gode sags skyld føle dig opfordret til at overta' den?

Rosmer

(næsten forskrækket).

Jeg!

Rebekka.

Nej, men hvor kan De da tænke Dem sligt!

Kroll.

At du har skræk for folkemøderne og ikke vil udsætte dig for den konfekt, som der vanker, det er jo nok så rimeligt. Men en redaktørs mere tilbagetrukne virksomhed, eller, rettere sagt —

Rosmer.

Nej, nej, kære ven, dette her må du ikke be' mig om.

Kroll.

Jeg selv skulde så inderlig gerne forsøge mig i den retning også. Men det vilde bli' aldeles uoverkommeligt for mig. Jeg er allerede i forvejen så bebyrdet med en utallighed af gøremål —. Du derimod, som nu ikke længer trykkes af nogen embedsgerning. — Vi andre vil naturligvis hjælpe dig så godt vi formår.

Rosmer.

Jeg kan ikke, Kroll. Jeg duer ikke til det.

Kroll.

Duer ikke? Det samme sa' du, da din far skaffed dig kaldet —

Rosmer.

Jeg havde ret. Derfor gik jeg også min vej.

Kroll.

Å bli' du bare lige så flink redaktør som du var prest, så skal vi være fornøjet.

Rosmer.

Kære Kroll, — nu siger jeg dig én gang for alle, — jeg gør det ikke.

Kroll.

Nå, så låner du os da vel dit navn i alle fald.

Rosmer.

Mit navn?

Kroll.

Ja, allerede navnet Johannes Rosmer vil være en vinding for bladet. Vi andre går jo og gælder for udprægede partimænd. Jeg selv skal endog være udskreget som en arg fanatiker, hører jeg. Derfor kan ikke vi regne på, under eget navn, at skaffe bladet synderlig indgang hos de vildledte masser. Du derimod, — du har altid holdt dig udenfor striden. Dit milde redelige sindelag, — dit fine tænkesæt, — din uantastelige hæderlighed er kendt og skattet af alle her omkring. Og så den agtelse og respekt, som din tidligere prestelige stilling omgir dig med. Og så endelig familjenavnets ærværdighed, du!

Rosmer.

Å familjenavnet —

Kroll

(peger mod portrætterne).

Rosmerne til Rosmersholm, — prester og officerer. Højt betroede embedsmænd. Korrekte hædersmænd alle sammen, — en æt, som nu snart i et par hundrede år har siddet her som den første i distriktet. (lægger hånden på hans skulder.) Rosmer, — du skylder dig selv og din slægts traditioner at være med og værne om alt det, som hidtil har været godkendt i vort samfund. (vender sig.) Ja, hvad siger De, frøken West?

Rebekka

(med en let, stille latter).

Kære rektor, — for mig er dette her så usigelig latterligt at høre på.

Kroll.

Hvad for noget! Latterligt?

Rebekka.

Ja, for nu vil jeg sige Dem rent ud —

Rosmer

(hurtigt).

Nej, nej, — lad være! Ikke nu!

Kroll

(ser afvekslende på dem).

Men hvad i al verden, kære venner —? (afbryder.) Hm!

(Madam Helseth kommer i døren til højre.)

Madam Helseth.

Der er en mand ude i køkkengangen. Han si'er, at han vil hilse på pastoren.

Rosmer

(lettet).

Ah så. Ja, bed ham værs'god komme ind.

Madam Helseth.

Her ind i stuen?

Rosmer.

Ja vel.

Madam Helseth.

Men han ser nok ikke slig ud, at en kan slippe ham ind i stuen.

Rebekka.

Hvorledes ser han da ud, madam Helseth?

Madam Helseth.

Å det er nok ikke videre, det, frøken.

Rosmer.

Sa' han ikke, hvad han heder?

Madam Helseth.

Jo, jeg synes han sa', at han heder Hekman eller noget sligt.

Rosmer.

Jeg kender ingen af det navn.

Madam Helseth.

Og så sa' han, at han hed Uldrik også.

Rosmer

(studser).

Ulrik-Hetman! Var det så?

Madam Helseth.

Ja, Hetman var det.

Kroll.

Det navn har jeg visst hørt før —

Rebekka.

Det var jo det navn, som han brugte at skrive under, han, denne underlige —

Rosmer

(til Kroll).

Det er Ulrik Brendels forfatternavn, du.

Kroll.

Den forlorne Ulrik Brendel. Ganske rigtig.

Rebekka.

Så han er i live endnu.

Rosmer.

Han rejste om med et teaterselskab, trode jeg.

Kroll.

Det sidste, jeg hørte om ham, var, at han sad i arbejdsanstalten.

Rosmer.

Bed ham komme ind, madam Helseth.

Madam Helseth.

Jaja.

(hun går.)

Kroll.

Vil du virkelig tåle det menneske i din stue?

Rosmer.

Å du ved jo, at han var min lærer en tid.

Kroll.

Ja, jeg ved, at han gik her og propped dig hodet fuldt med oprørske meninger og at din far så jog ham på porten med sin ridepidsk.

Rosmer

(lidt bittert).

Far var major her hjemme i sit hus også.

Kroll.

Tak du ham i hans grav for det, min kære Rosmer. Nå!

(Madam Helseth åbner døren til højre for Ulrik Brendel, går igen og lukker efter ham. Han er en stadselig, noget udtæret men rask og rørig skikkelse med gråt hår og skæg. For resten klædt som en almindelig landstryger. Tyndslidt frakke; dårligt skotøj; skjorte ses ikke. Gamle sorte handsker påtrukne; en blød smudsig hat sammenklappet under armen og en spadserstok i hånden.)

Ulrik Brendel

(først usikker, går så raskt hen til rektoren og byder hånden frem).

God aften, Johannes!

Kroll.

Undskyld —

Brendel.

Havde du ventet, at du skulde få se mig igen? Og det indenfor disse forhadte mure?

Kroll.

Undskyld —. (peger.) Dér —

Brendel

(vender sig).

Rigtig. Der har vi ham. Johannes, — min gut, — du, hvem jeg har elsket mest —!

Rosmer

(rækker ham hånden).

Min gamle lærer.

Brendel.

Trods visse erindringer så vilde jeg dog ikke passere Rosmersholm forbi uden at aflægge en flygtig visit.

Rosmer.

Her er De hjertelig velkommen nu. Vær sikker på det.

Brendel.

Ah, denne tiltrækkende dame —? (bukker.) Fru provstinden naturligvis.

Rosmer.

Frøken West.

Brendel.

Formentlig en nær pårørende. Og hin ubekendte —? En embedsbroder, kan jeg se.

Rosmer.

Rektor Kroll.

Brendel.

Kroll? Kroll? Bi lidt. Har De studeret filologi i Deres unge dage?

Kroll.

Ja selvfølgelig.

Brendel.

Men Donnerwetter, så har jeg jo kendt dig!

Kroll.

Undskyld —

Brendel.

Var ikke du —

Kroll.

Undskyld —

Brendel.

— en af hine dydens drabanter, som fik mig udstødt af diskussionsforeningen?

Kroll.

Det kan gerne være. Men jeg protesterer imod ethvert nærmere bekendtskab.

Brendel.

Nå-nå! Nach Belieben, herr doktor. Det kan komme mig ud på et. Ulrik Brendel blir den mand han er alligevel.

Rebekka.

De agter Dem vel indover til byen, herr Brendel?

Brendel.

Fru pastorinden har truffet det. Med visse mellemrum er jeg nødt til at slå et slag for tilværelsen. Jeg gør det ikke gerne; men — enfin — den tvingende nødvendighed —

Rosmer.

Å men kære herr Brendel, må da ikke jeg få lov til at hjælpe Dem med noget? På en eller anden måde, mener jeg —

Brendel.

Ha, et sådant forslag! Kunde du ville makulere det bånd, som sammenknytter os? Aldrig, Johannes, — aldrig!

Rosmer.

Men hvad tænker De da at ta' Dem til i byen? De kan tro, det vil ikke falde Dem så let —

Brendel.

Lad mig om det, min gut. Tærningerne er kastede. Således, som jeg her står for dig, er jeg ude på en omfattende rejse. Mere omfattende, end alle mine tidligere strejftog tilsammen. (til rektor Kroll.) Turde jeg spørge herr professoren — unter uns —, findes der et nogenlunde anstændigt, respektabelt og rummeligt forsamlingslokale i Deres agtede by?

Kroll.

Det rummeligste er arbejderforeningens sal.

Brendel.

Har herr docenten nogen kvalificeret indflydelse i denne vistnok meget gavnlige forening?

Kroll.

Jeg har ikke noget med den at skaffe.

Rebekka
(til Brendel).

De bør henvende Dem til Peder Mortensgård.

Brendel.

Pardon, madame, — hvad er det for en idiot?

Rosmer.

Hvorfor skal De nu just tro, han er en idiot?

Brendel.

Hører jeg ikke fluks på navnet, at det bæres af en plebejer?

Kroll.

Det svar havde jeg ikke ventet.

Brendel.

Men jeg vil overvinde mig. Der er ikke andet for. Når man, — således som jeg, — står på et vendepunkt i sit liv —. Det er afgjort. Jeg sætter mig i forbindelse med personen, — indleder direkte underhandlinger —

Rosmer.

Står De virkelig for alvor på et vendepunkt?

Brendel.

Ved ikke min egen gut, at hvor Ulrik Brendel står, der står han altid for alvor? — Jo, du,

nu vil jeg iføre mig et nyt menneske. Træde ud af den reserverte tilbageholdenhed, som jeg hidtil har iagttaget.

Rosmer.

Hvorledes —?

Brendel.

Jeg vil gribe ind i livet med en virksom hånd. Træde frem. Træde op. Det er en stormbevæget solhvervstid vi ånder i. — Nu vil jeg lægge min skærv på frigørelsens alter.

Kroll.

Vil De også —?

Brendel
(til dem alle).

Besidder almenheden her noget nøjere kendskab til mine spredte skrifter?

Kroll.

Nej, jeg må oprigtig tilstå, at —

Rebekka.

Jeg har læst adskilligt. For min plejefar ejed dem.

Brendel.

Skønne husfrue, — da har De spildt Deres tid. Thi det er noget pøjt, skal jeg sige Dem.

Rebekka.

Så?

Brendel.

Hvad De har læst, ja. Mine betydningsfulde værker kender hverken mand eller kvinde. Ingen — uden jeg selv.

Rebekka.

Hvorledes går det til?

Brendel.

Fordi de ikke er skrevne.

Rosmer.

Men kære herr Brendel —

Brendel.

Du ved, min Johannes, at jeg er et stykke af en sybarit. En Feinschmecker. Har været så alle mine dage. Jeg holder af at nyde i ensomhed. Thi da nyder jeg dobbelt. Tifold dobbelt. Ser du, — når gyldne drømme daled ned over mig, — omtåged mig, — når nye, svimlende, vidtrækkende tanker fødtes i mig, — omvifted mig med bærende vinger, — da formed jeg det ud i digt, i syner, i billeder. Sådan i de store omrids, forstår du.

Rosmer.

Ja, ja.

Brendel.

Å, hvorledes jeg har nydt og svælget i mine dage, du! Udformningens gådefulde salighed, —

sådan i de store omrids, som sagt, — bifaldet, takken, berømmelsen, laurbærkronen, — alt har jeg indkasseret med fulde, glædeskælvende hænder. Mættet mig i mine lønlige forestillinger med en fryd, — å, så svimlende stor —!

Kroll.

Hm —.

Rosmer.

Men aldrig skrevet det ned?

Brendel.

Ikke et ord. Dette platte skriverhåndværk har altid vakt en kvalmende ulyst i mig. Og hvorfor skulde jeg også profanere mine egne idealer, når jeg kunde nyde dem i renhed og for mig selv? Men nu skal de offres. Sandelig, — jeg er tilmode ved det, som en mor, der lægger unge døtre i ægtemænds arme. Men jeg offrer dem alligevel, — offrer dem på frigørelsens alter. En række af vel udformede foredrag — hele landet over —!

Rebekka

(livfuldt).

Dette er stort af Dem, herr Brendel! De gir det dyreste, De ejer.

Rosmer.

Det eneste.

Rebekka

(ser betydningsfuldt på Rosmer).

Hvor mange er der vel, som gør det? Som tør det?

Rosmer

(gengælder blikket).

Hvem ved?

Brendel.

Forsamlingen er bevæget. Det kvæger mit hjerte — og styrker viljen. Og dermed så skrider jeg altså til handling. Dog én ting —. (til rektoren.) Kan De sige mig, herr præceptor, — findes der en afholdsforening i byen? En total-afholdsforening? Det gør der naturligvis.

Kroll.

Ja, til tjeneste. Jeg er selv formand.

Brendel.

Kunde jeg ikke se det på Dem! Nå, da er det ikke umuligt, at jeg kommer hjem til Dem og skriver mig ind for en uges tid.

Kroll.

Undskyld, — vi modtar ikke medlemmer på ugevis.

Brendel.

A la bonheur, herr pædagog. Ulrik Brendel har aldrig rendt den slags foreninger på dørene. (vender sig.) Men jeg tør ikke forlænge mit ophold

i dette hus, så rigt på minder. Jeg må til byen og vælge mig et passende logis. Der findes dog vel et ordentligt hotel, vil jeg håbe.

Rebekka.

Vil De ikke drikke lidt varmt, før De går?

Brendel.

Hvad slags varmt, min nådige?

Rebekka.

En kop té eller —

Brendel.

Jeg takker husets rundhåndede værtinde. Men jeg lægger ikke gerne beslag på den private gæstfrihed. (hilser med hånden.) Lev vel, mine herskaber! (Går mod døren men vender om.) Å, det er s'gu sandt —. Johannes, — pastor Rosmer, — vil du gøre din fordums lærer en tjeneste for mangeårigt venskabs skyld?

Rosmer.

Ja så inderlig gerne.

Brendel.

Godt. Så lån mig — for en dags tid eller to — en strøgen mansketskjorte.

Rosmer.

Ikke andet end det!

Brendel.

For, ser du, jeg rejser til fods — denne gang. Min kuffert blir sendt bagefter.

Rosmer.

Ja vel. Men er der så ikke noget andet?

Brendel.

Jo, ved du hvad, — du kunde kanske undvære en ældre, benyttet sommerfrakke?

Rosmer.

Ja, ja, det kan jeg så visst.

Brendel.

Og dersom der skulde høre et par anstændige støvler til den frakken —

Rosmer.

Det skal der nok bli' råd for. Så snart vi får vide adressen, skal vi sende sagerne ind.

Brendel.

På ingen måde. Ikke nogen ulejlighed for min skyld! Jeg tar de bagateller med.

Rosmer.

Godt, godt. Vil De så følge med mig ovenpå.

Rebekka.

Lad heller mig. Jeg og madam Helseth skal nok besørge det.

Brendel.

Aldrig tillader jeg, at denne distingverte dame —!

Rebekka.

Å hvad! Kom De bare, herr Brendel.

(hun går ud til højre.)

Rosmer

(holder ham tilbage).

Sig mig, — er der ikke ellers noget, jeg kunde tjene Dem med?

Brendel.

Jeg ved i sandhed ikke hvad det skulde være. Jo, død og helvede, — når jeg tænker mig om —! Johannes, — har du tilfældigvis otte kroner på dig?

Rosmer.

Nu skal vi se. (åbner portemonnæen.) Her har jeg to tikronesedler.

Brendel.

Ja, ja, det kan være det samme. Jeg kan ta' dem. Får dem altid vekslet inde i byen. Tak så længe. Husk på, det var to tiere jeg fik. God nat, du, min egen kære gut! God nat, min agtede herre!

(Han går til højre, hvor Rosmer tar afsked og lukker døren efter ham.)

Kroll.

Forbarmende gud, — det var altså den Ulrik Brendel, som folk engang trode, der skulde bli noget stort af i verden.

Rosmer
(stille).

Han har i alle fald havt mod til at leve livet efter sit eget hode. Jeg synes ikke det er så lidet endda.

Kroll.

Hvad nu? Et sligt liv som hans! Jeg tror så nær, at han var mand for at forvirre dine begreber endnu engang.

Rosmer.

Å nej, du. Nu er jeg kommen på det rene med mig selv i alle dele.

Kroll.

Gid det var så vel, kære Rosmer. For du er så svært modtagelig for indtryk udenfra.

Rosmer.

Lad os sætte os. Og så vil jeg tale med dig.

Kroll.

Ja lad os.

(De sætter sig i sofaen.)

Rosmer
(lidt efter).

Synes du ikke, vi har det godt og hyggeligt her?

Kroll.

Jo, nu er her ble't godt og hyggeligt — og fredsomt. Ja, du har fåt dig et hjem, du, Rosmer. Og jeg har mistet mit.

Rosmer.

Kære, sig ikke så. Det, som nu er splittet, det vil nok heles igen.

Kroll.

Aldrig. Aldrig. Brodden vil bli siddende i. Det kan aldrig bli som før.

Rosmer.

Hør nu her, Kroll. Vi to har nu stået hinanden nær i så mange, mange år. Synes du, det er tænkeligt, at vort venskab kunde gå overstyr?

Kroll.

Jeg ved ikke den ting i verden, som kunde bryde mellem os. Hvorledes falder du på sligt?

Rosmer.

Fordi du lægger en så afgørende vægt på enighed i meninger og synsmåder.

Kroll.

Nå ja; men vi to er da så omtrent enige. I de store kernespørsmål i alle fald.

Rosmer
(sagte).

Nej. Ikke nu længer.

Kroll
(vil springe op).

Hvad er dette her!

Rosmer
(holder på ham).

Nej, du må bli' siddende. Jeg bér dig, Kroll.

Kroll.

Hvad er det for noget? Jeg forstår dig ikke. Tal da rent ud!

Rosmer.

Der er kommet en ny sommer i mit sind. Et nyt ungdomssyn. Og derfor så står jeg nu der —

Kroll.

Hvor, — hvor står du?

Rosmer.

Der, hvor dine børn står.

Kroll.

Du? Du! Det er da vel umuligt! Hvor står du, siger du?

Rosmer.

På samme side som Laurits og Hilda.

Kroll
(sænker hodet).

Frafalden. Johannes Rosmer frafalden.

Rosmer.

Jeg skulde ha' følt mig så glad, — så inderlig lykkelig ved det, som du kalder frafaldet.

Men så led jeg pinligt alligevel. For jeg vidste jo nok, at det vilde volde dig en bitter sorg.

Kroll.

Rosmer, — Rosmer! Dette forvinder jeg aldrig. (ser tungt på ham.) Å, at også du kan ville være med og række hånd til fordærvelsens og forstyrrelsens værk i dette ulykkelige land.

Rosmer.

Det er frigørelsens værk, jeg vil være med på.

Kroll.

Ja, jeg ved det nok. Således kaldes det både af forførerne og af de vildledte. Men synes du da, at der er nogen frigørelse at vente af den ånd, som nu holder på at forgifte hele vort samfundsliv.

Rosmer.

Jeg slutter mig ikke til den ånd, som råder. Ikke til nogen af de stridende. Jeg vil prøve på at samle menneskene sammen fra alle sider. Så mange og så inderligt jeg bare formår det. Jeg vil leve og sætte alle mine livsens kræfter ind på dette ene, — at skabe det sande folkedømme i landet.

Kroll.

Så du synes ikke vi har folkedømme nok! Jeg for min part synes vi alle til hobe er på

god vej til at drages ned i det mudder, hvor ellers kun almuen plejer at trives.

Rosmer.

Just derfor stiller jeg folkedømmets sande opgave.

Kroll.

Hvilken opgave?

Rosmer.

At gøre alle mennesker i landet til adelsmennesker.

Kroll.

Alle mennesker —!

Rosmer.

Så mange som muligt i alle fald.

Kroll.

Ved hvilke midler?

Rosmer.

Ved at frigøre sindene og luttre viljerne, tænker jeg.

Kroll.

Du er en drømmer, Rosmer. Vil du frigøre dem? Vil du luttre dem?

Rosmer.

Nej, kære, — jeg vil bare søge at vække dem til det. Gøre det, — det må de selv.

Kroll.

Og du tror, de kan?

Rosmer.

Ja.

Kroll.

Ved egen kraft altså?

Rosmer.

Ja, netop ved egen kraft. Der findes ikke nogen anden.

Kroll

(rejser sig).

Er dette at tale, som det sømmer sig en prest?

Rosmer.

Jeg er ingen prest længer.

Kroll.

Ja, men — din barnetro da —?

Rosmer.

Den har jeg ikke mere.

Kroll.

Du har ikke —!

Rosmer

(rejser sig).

Jeg har opgi't den. Jeg måtte opgi' den, Kroll.

Kroll
(rystet men behersket).

Ja så. — Ja, ja, ja. Det ene følger vel med det andet. — Var det kanske derfor, at du trådte ud af kirkens tjeneste?

Rosmer.

Ja. Da jeg blev klar over mig selv, — da jeg fik fuld visshed for, at det ikke bare var en forbigående anfægtelse, men at det var noget, som jeg aldrig mere kunde eller vilde komme ifra, — da gik jeg.

Kroll.

Så længe har det altså gæret i dig. Og vi, — dine venner, har ikke fåt noget at vide om det. Rosmer, Rosmer, — hvor kunde du dølge den sørgelige sandhed for os!

Rosmer.

Fordi jeg syntes, det var en sag, som kun vedkom mig selv. Og så vilde jeg da ikke volde dig og de andre vennerne nogen unødig sorg. Jeg tænkte, jeg kunde bli' ved at leve her som hidtil, stille og glad og lykkelig. Jeg vilde læse og fordybe mig i alle de værker, som før havde været lukkede bøger for mig. Rigtig inderlig leve mig ind i den store sandhedens og frihedens verden, som nu er ble't mig åbenbaret.

Kroll.

Frafalden. Hvert ord vidner om det. Men hvorfor bekender du så dette dit lønlige frafald alligevel? Og hvorfor just netop nu?

Rosmer.

Det har du selv tvunget mig til, Kroll.

Kroll.

Jeg? Har jeg tvunget dig —!

Rosmer.

Da jeg fik høre om din voldsomme færd ved møderne, — da jeg læste om al den ukærlige tale, du der førte, — alle dine hadefulde udfald mod dem, som står på den anden side, — din hånende fordømmelsesdom over modstanderne —. Å, Kroll, — at du, du, kunde bli' sådan! Da stod pligten uafviselig for mig. Menneskene blir onde under den strid, som nu pågår. Her må komme fred og glæde og forsoning ind i sindene. Derfor er det, jeg nu træder frem og bekender mig åbent, som den jeg er. Og så vil jeg prøve mine kræfter, jeg også. Kunde ikke du — fra din side — være med på dette, Kroll?

Kroll.

Aldrig i dette liv slutter jeg forlig med de nedbrydende kræfter i samfundet.

Rosmer.

Så lad os da i det mindste kæmpe med adelige våben, — siden vi endelig må det.

Kroll.

Hvo som ikke er med mig i de afgørende livssager, ham kender jeg ikke mere. Og ham skylder jeg ingen hensyn.

Rosmer.

Gælder det også mig?

Kroll.

Du har selv brudt med mig, Rosmer.

Rosmer.

Men er da dette et brud!

Kroll.

Dette! Det er et brud med alle dem, som hidtil stod dig nær. Nu får du ta' følgerne.

(Rebekka West kommer ind fra højre og slår døren vidt op.)

Rebekka.

Se så; nu er han på vejen til sin store offerfest. Og nu kan vi gå til bords. Vær så god, herr rektor.

Kroll

(tar sin hat).

God nat, frøken West. Her har jeg ikke mere at gøre.

Rebekka
(spændt).

Hvad er det? (lukker døren og kommer nærmere.) Har De talt —?

Rosmer.

Nu ved han det.

Kroll.

Vi slipper dig ikke ud af hænderne, Rosmer. Vi skal tvinge dig tilbage til os igen.

Rosmer.

Did kommer jeg aldrig mere.

Kroll.

Vi skal få se. Du er ikke den mand, der holder ud at stå ensom.

Rosmer.

Jeg blir ikke så helt ensom endda. — Vi er to om at bære ensomheden her.

Kroll.

Ah —! (en mistanke skyder op i ham.) Dette også! Beates ord —!

Rosmer.

Beate —?

Kroll
(afviser tanken).
Nej, nej, — det var stygt —. Tilgiv mig.

Rosmer.
Hvad? Hvilket?

Kroll.
Ikke videre om det. Fy! Tilgiv mig. Farvel!
(han går mod forstuedøren.)

Rosmer
(følger efter ham).
Kroll! Således må det ikke være slut imellem os. Imorgen kommer jeg ind til dig.

Kroll
(i forstuen, vender sig).
Ikke med din fod i mit hus!
(han tar sin stok og går.)
(Rosmer står en stund i den åbne dør: derpå lukker han den og går hen til bordet.)

Rosmer.
Det gør ikke noget, Rebekka. Vi skal nok holde det ud. Vi to trofaste venner. Du og jeg.

Rebekka.
Hvad tror du, han mente, da han sa': fy?

Rosmer.

Kære, bryd dig ikke om det. Han trode ikke selv, hvad han mente. Men imorgen vil jeg ind til ham. God nat!

Rebekka.

Går du op så tidligt i aften også? Efter dette?

Rosmer.

I aften som ellers. Jeg føler mig så lettet nu, da det er over. Du ser det, — jeg er ganske rolig, kære Rebekka. Tag du det også med ro. God nat!

Rebekka.

God nat, kære ven! Og sov vel.

(Rosmer går ud gennem forstuedøren; man hører ham derpå opad en trappe.)

(Rebekka går hen og trækker i en klokkestreng ved ovnen.)

(Lidt efter kommer madam Helseth ind fra højre.)

Rebekka.

De kan gerne ta' af bordet igen, madam Helseth. For pastoren vil ikke ha' noget, — og rektoren er gåt hjem.

Madam Helseth.

Er rektoren gåt? Hvad var der i vejen med rektoren da?

Rebekka
(tar sit hækletøj).

Han spåde, at det vilde trække op til et svært uvejr —

Madam Helseth.

Det var da underligt. For ikke er der en skyflæk at se i kveld.

Rebekka.

Bare han ikke møder den hvide hesten. For jeg er ræd, vi snart får høre fra slige nogen spøgelser nu.

Madam Helseth.

Gud forlade Dem frøken! Snak da ikke så fælt.

Rebekka.

Nå, nå, nå —

Madam Helseth
(sagtere).

Tror da rigtig frøkenen, at her er nogen, som snart skal gå bort?

Rebekka.

Nej såmænd om jeg det tror. Men der er så mange slags hvide heste i denne verden, madam Helseth. — Ja, god nat da. Nu går jeg ind til mit.

Madam Helseth.

God nat, frøken.

(Rebekka går med hækletøjet ud til højre.)

Madam Helseth

(skruer lampen ned, ryster på hodet, og mumler med sig selv):

Jøsses, — Jøsses. Den frøken West. Slig, som hun kan snakke iblandt.

ANDEN AKT.

(Johannes Rosmers arbejdsværelse. På væggen til venstre er indgangsdøren. I baggrunden en døråbning med fratrukket forhæng, som fører ind til soveværelset. Et vindu til højre, og foran samme skrivebordet, bedækket med bøger og papirer. Boghylder og skabe ved væggene. Tarvelige møbler. En gammeldags kanapé med bord foran til venstre.)

(Johannes Rosmer, i husfrakke, sidder i en højrygget stol ved skrivebordet. Han skærer op og blader i et hefteskrift og ser lidt i det hist og her.)

(Det banker paa døren til venstre.)

Rosmer

(uden at vende sig).

Kom kun ind.

(Rebekka West, i morgenkjole, kommer ind.)

Rebekka.

God morgen.

Rosmer

(slår efter i skriftet).

God morgen kære. Er der noget du vil?

Rebekka.

Jeg vilde bare høre, om du har fåt sove godt?

Rosmer

A, jeg har sovet så trygt og dejligt. Ingen drømme —. (vender sig.) Og du?

Rebekka.

Jo tak. Så ud på morgenstunden —.

Rosmer.

Jeg ved ikke, jeg på lang tid har følt mig så let om hjerte som nu. Å, det var rigtignok godt, at jeg fik sagt det.

Rebekka.

Ja, du skulde ikke ha' tiet så længe, Rosmer.

Rosmer.

Jeg begriber ikke selv, at jeg kunde være så fejg.

Rebekka.

Nå, det var da ikke egentlig af fejghed —

Rosmer.

Å jo, jo, du, — når jeg ser til bunds i det, så var der noget fejghed med.

Rebekka.

Desto kækkere da at du brød overtvert. — (sætter sig hos ham på en stol ved skrivebordet.) Men nu vil jeg fortælle dig noget, som jeg har gjort, — og som du ikke må ta' mig fortrydelig op.

Rosmer.

Fortrydelig? Kære, hvor kan du tro —?

Rebekka.

Jo, for det var kanské lidt egenmægtigt af mig, men —

Rosmer.

Nå, så lad mig høre da.

Rebekka.

Igår aftes, da denne Ulrik Brendel skulde til at gå, — så gav jeg ham en to—tre linjer med til Mortensgård.

Rosmer

(lidt betænkelig).

Men, kære Rebekka —. Nå, hvad skrev du da?

Rebekka.

Jeg skrev, at han vilde vise dig en god tjeneste, dersom han tog sig lidt af det ulykkelige menneske og hjalp ham med hvad han kunde.

Rosmer.

Kære, det skulde du ikke ha' gjort. Du har bare skadet Brendel ved det. Og Mortensgård er jo en mand, som jeg helst ønsker at holde mig fra livet. Du ved jo det udestående, jeg har havt med ham engang.

Rebekka.

Men tror du da ikke, det nu kunde være ganske bra', om du kom i et godt forhold til ham igen?

Rosmer.

Jeg? Til Mortensgård? Hvorfor det, mener du?

Rebekka.

Jo, for egentlig tryg kan du jo ikke være nu, — siden der er kommet dette imellem dig og vennerne.

Rosmer

(ser på hende og ryster på hodet).

Har du virkelig kunnet tro, at Kroll eller nogen af de andre skulde ville ta' hævn —? At de kunde være istand til at —?

Rebekka.

I den første hidsighed, kære —. Ingen kan vide det så sikkert. Jeg synes, — efter den måden, rektoren tog det på —

Rosmer.

Å, du burde dog kende ham bedre end som så. Kroll er en hædersmand ud og ind. I eftermiddag går jeg ind til byen og taler med ham. Jeg vil tale med dem alle sammen. Å, du skal bare se, hvor let det går —

(Madam Helseth kommer i døren til venstre.)

Rebekka
(rejser sig).
Hvad er det, madam Helseth?

Madam Helseth.
Rektor Kroll står nede i forstuen.

Rosmer
(rejser sig hurtigt).
Kroll!

Rebekka.
Rektoren! Nej, tænk —!

Madam Helseth.
Han spør', om han kan få komme op og snakke med pastoren.

Rosmer
(til Rebekka).
Hvad sa' jeg! — Ja visst kan han så. (går til døren og råber ned af trappen.) Kom du op, kære ven! Hjertelig velkommen skal du være!

(Rosmer står og holder døren åben. — Madam Helseth går. — Rebekka trækker forhænget til foran døråbningen. Så ordner hun et og andet.)

(Rektor Kroll, med hat i hånden, kommer ind.)

Rosmer
(stille, bevæget).
Jeg vidste nok, at det ikke blev sidste gang —

Kroll.

Idag ser jeg sagerne i et helt andet lys end igår.

Rosmer.

Ja ikke sandt, Kroll? Gør du ikke det? Nu, da du har fåt tænkt dig om —

Kroll.

Du misforstår mig aldeles. (lægger sin hat på bordet ved kanapéen.) Det er mig magtpåliggende at få tale med dig under fire øjne.

Rosmer.

Hvorfor må ikke frøken West —?

Rebekka.

Nej, nej, herr Rosmer. Jeg går.

Kroll

(ser nedad hende).

Og så må jeg bé' frøkenen undskylde, at jeg kommer her så tidlig på dagen. At jeg overrasker Dem, før De har fåt stunder til at —

Rebekka

(studser).

Hvorledes det? Finder De, der er noget i vejen for, at jeg går her hjemme i morgenkjole?

Kroll.

Bevares vel! Jeg ved jo slet ikke, hvad der er ble't skik og brug på Rosmersholm.

Rosmer.

Men, Kroll, — du er jo rent som forvandlet idag!

Rebekka.

Jeg anbefaler mig, herr rektor.

(Hun går ud til venstre.)

Kroll.

Med din tilladelse —

(han sætter sig på kanapéen.)

Rosmer.

Ja, kære, lad os slå os fortroligt ned og tale sammen.

(han sætter sig i en stol lige over for rektoren.)

Kroll.

Jeg har ikke fåt lukket et øje siden igår. Jeg har ligget og tænkt og tænkt hele natten.

Rosmer.

Og hvad siger du så idag?

Kroll.

Det blir langt, Rosmer. Lad mig få begynde med en slags indledning. Jeg kan fortælle dig lidt om Ulrik Brendel.

Rosmer.

Har han været hos dig?

Kroll.

Nej. Han slog sig ned i en sjofel knejpe. I det sjofleste selskab naturligvis. Drak og trakterte så længe han havde noget. Siden skældte han hele kompaniet ud for pak og pøbel. Det havde han nu for resten ret i. Men så fik han prygl og blev kastet i rendestenen.

Rosmer.

Så er han vel uforbederlig alligevel.

Kroll.

Frakken havde han også sat i pant. Men den skal være ble't indløst for ham. Kan du gætte, af hvem?

Rosmer.

Af dig selv kanske?

Kroll.

Nej. Af denne noble herr Mortensgård.

Rosmer.

Ja så.

Kroll.

Jeg har ladt mig fortælle, at herr Brendels første visit galdt idioten og plebejeren.

Rosmer.

Det var jo ret heldigt for ham —.

Kroll.

Visst var det så. (læner sig over bordet, lidt nærmere mod Rosmer.) Men nu er vi inde på en sag, som jeg for vort gamle — for vort fordums venskabs skyld pligter at varsle dig om.

Rosmer.

Kære, hvad er da det?

Kroll.

Det er det, at der nok her i huset drives et og andet spil bag din ryg.

Rosmer.

Hvor kan du tro det? Er det Reb—. Er det frøken West, du sigter til?

Kroll.

Ja netop. Jeg kan så godt forstå det fra hendes side. Hun har jo nu så længe været vant til at være den rådende her. Men alligevel —

Rosmer.

Kære Kroll, du tar aldeles fejl i dette. Hun og jeg, — vi lægger ikke dølgsmål for hinanden på nogen verdens ting.

Kroll.

Har hun også tilstået for dig, at hun er trådt i brevveksling med redaktøren af »Blinkfyret«?

Rosmer.

Å, du sigter til et par linjer, som hun gav Ulrik Brendel med.

Kroll.

Du er altså kommen efter det. Og billiger du, at hun således indleder forbindelse med denne skandalskriver, som hver eneste uge søger at sætte mig i gabestokken både for min skolegerning og for min offentlige færd?

Rosmer.

Kære, den side af sagen har hun visst ikke tænkt på engang. Og for resten så har hun naturligvis sin fulde handlefrihed, ligesom jeg har min.

Kroll.

Så? Ja, det hører vel til den nye retning, du nu er kommen ind på. For der, hvor du står, der står vel frøken West også?

Rosmer.

Det gør hun. Vi to har trolig arbejdet os frem sammen.

Kroll

(ser på ham og ryster langsomt på hodet).

Å du blinde, besnærede mand!

Rosmer.

Jeg? Hvor kommer du på det?

Kroll.

Fordi jeg ikke vover — ikke vil tænke det værste. Nej, nej; lad mig få tale ud. — Du sætter jo virkelig pris på mit venskab, Rosmer? Og på min agtelse også? Gør du ikke det?

Rosmer.

Det spørsmål behøver jeg vel ikke at svare på.

Kroll.

Nå, men der er andre ting, som kræver svar, — en fuld forklaring fra din side. — Vil du finde dig i, at jeg holder et slags forhør —?

Rosmer.

Forhør?

Kroll.

Ja, at jeg spør dig ud om et og andet, som det kan falde dig pinligt at mindes om. Ser du, — dette med dit frafald, — nå, med din frigørelse, som du jo kalder det, — det hænger sammen med så meget andet, som du for din egen skyld må gøre mig rede for.

Rosmer.

Kære, spørg du, om hvad du vil. Jeg har ingenting at lægge skjul på.

Kroll.

Så sig mig da, — hvad tror du egentlig var den dybeste grund til, at Beate gik hen og endte sit liv?

Rosmer.

Kan du være i tvil om det? Eller, rettere sagt, kan der spørges om grundene til det, som en ulykkelig, syg, utilregnelig foretar sig?

Kroll.

Er du viss på, at Beate var så aldeles utilregnelig? Lægerne mente i alle fald, at det kanske ikke var så ganske afgjort.

Rosmer.

Hvis lægerne nogensinde havde set hende således, som jeg så mangen gang har set hende både nætter og dage, da vilde de ikke ha' tvilet.

Kroll.

Jeg tvilte heller ikke dengang.

Rosmer.

A nej, det var nok desværre umuligt at tvile, du. Jeg har jo fortalt dig om hendes ustyrlige, vilde lidenskabelighed, — som hun forlangte, jeg skulde gengælde. A, den rædsel, hun indgød mig! Og så hendes grundløse, fortærende selvbebrejdelser i de sidste år.

Kroll.

Ja, da hun havde fåt vide, at hun for hele sit liv vilde bli' børnløs.

Rosmer.

Nå, tænk dig altså selv —. En slig jagende, grufuld kval over noget ganske uforskyldt —! Og hun skulde være tilregnelig?

Kroll.

Hm —. Kan du huske, om du den gang havde bøger i huset, som handled om ægteskabets hensigt — efter vor tids fremskredne opfatning?

Rosmer.

Jeg husker, at frøken West lånte mig et sådant værk. For hun arved jo doktorens bogsamling, som du ved. Men kære Kroll, du tror da vel aldrig, vi var så uforsigtige at indvie den stakkers syge i slige ting? Jeg kan forsikkre dig højt og dyrt, vi har ingen skyld. Det var hendes egne forstyrrede hjernenerver, som jog hende ind på de vildsomme afveje.

Kroll.

Et kan jeg i alle fald fortælle dig nu. Og det er, at den stakkers forpinte og overspændte Beate gjorde ende på sit eget liv for at du

skulde få leve lykkelig, — få leve frit og — efter din lyst.

Rosmer
(er faret halvt op fra stolen).

Hvad vil du sige med det?

Kroll.

Nu skal du høre rolig på mig, Rosmer. For nu kan jeg tale om det. I sit sidste leveår var hun to gange inde hos mig for at klage sin angst og sin fortvilelse.

Rosmer.

Over dette samme?

Kroll.

Nej. Den første gang kom hun ind og påstod, at du var på frafaldets vej. At du vilde bryde med dine fædres tro.

Rosmer
(ivrig).

Det, du der siger, er umuligt, Kroll! Rent umuligt! Du må ta' fejl i dette her.

Kroll.

Hvorfor det?

Rosmer.

Jo, for så længe Beate leved, gik jeg endnu i tvil og kamp med mig selv. Og den kamp udkæmped jeg ensom og i den fuldeste stilhed. Jeg tror ikke en gang, at Rebekka —

Kroll.

Rebekka?

Rosmer.

Nå ja, — frøken West. Jeg kalder hende Rebekka for nemheds skyld.

Kroll.

Jeg har lagt mærke til det.

Rosmer.

Derfor er det mig så ubegribeligt, hvorledes Beate kunde komme ind på den tanke. Og hvorfor talte hun ikke til mig selv om det? Og det har hun aldrig gjort. Aldrig med et eneste ord.

Kroll.

Stakker, — hun bad og trygled om, at jeg skulde tale til dig.

Rosmer.

Og hvorfor gjorde du så ikke det?

Kroll.

Kunde jeg dengang et øjeblik tvile på, at hun var sindsforvirret? En slig anklage imod en mand som du! — Og så kom hun igen, — vel en måneds tid bagefter. Da var hun roligere at se til. Men da hun gik, sa' hun: Nu kan de snart vente den hvide hesten på Rosmersholm.

Rosmer.

Ja, ja. Den hvide hesten, — den talte hun så tidt om.

Kroll.

Og da jeg så prøvte at få hende bort fra de triste tanker, så svarte hun bare: Jeg har ikke lang tid igen. For nu må Johannes straks gifte sig med Rebekka.

Rosmer
(næsten målløs).

Hvad er det, du siger —! Jeg gifte mig med —!

Kroll.

Det var en torsdags eftermiddag. — Lørdags aften kasted hun sig fra kloppen ned i møllefossen.

Rosmer.

Og du, som ikke varsled os —!

Kroll.

Du ved jo selv, hvor ofte hun lod ord falde om, at nu måtte hun visst snart dø.

Rosmer.

Det ved jeg nok. Men alligevel; — du skulde varslet os!

Kroll.

Det tænkte jeg også på. Men da var det for sent.

Rosmer.

Men hvorfor har du så ikke siden efter —? Hvorfor har du fortiet alt dette?

Kroll.

Hvad skulde det tjene til at komme her og pine og oprive dig endnu mere? Jeg har jo holdt det alt sammen for lutter tomme og vilde indbildninger. — Lige til igår aftes.

Rosmer.

Altså ikke nu længer?

Kroll.

Så ikke Beate ganske klart, da hun sa', at du vilde falde fra din barnetro?

Rosmer

(stirrer frem for sig).

Ja, det forstår jeg ikke. Det er mig det ubegribeligste af alt i verden.

Kroll.

Ubegribelig eller ikke, — det er nu engang så. Og nu spør' jeg dig, Rosmer, — hvor megen sandhed ligger der i hendes anden beskyldning? I den sidste, mener jeg.

Rosmer.

Beskyldning? Var da det en beskyldning?

Kroll.

Du la' kanske ikke mærke til, hvorledes ordene faldt. Hun vilde gå bort, sa' hun —. Hvorfor? Nå?

Rosmer.

Jo, for at jeg kunde gifte mig med Rebekka —.

Kroll.

Ordene faldt ikke ganske så. Beate udtrykte sig anderledes. Hun sa': Jeg har ikke lang tid igen. For nu må Johannes straks gifte sig med Rebekka.

Rosmer

(ser en stund på ham; så rejser han sig).

Nu forstår jeg dig, Kroll.

Kroll.

Og så? Hvad svar har du?

Rosmer

(altid stille, behersket).

På noget så uhørt —? Det eneste rette svar vilde være at pege mod døren.

Kroll

(rejser sig).

Godt og vel.

Rosmer

(stiller sig foran ham).

Hør nu her. I over år og dag, — lige siden Beate gik bort, — har Rebekka West og

jeg levet alene her på Rosmersholm. I al den tid har du kendt Beates beskyldning imod os. Men aldrig et øjeblik har jeg mærket, at du tog anstød af, at Rebekka og jeg leved sammen her.

Kroll.

Jeg vidste ikke før igår aftes, at det var en frafalden mand og en — frigjort kvinde, som førte dette samliv.

Rosmer.

Ah —! Du tror altså ikke, at der hos frafaldne og frigjorte mennesker kan findes renhedssind? Du tror ikke, de kan ha' sædelighedskravet i sig som en naturtrang!

Kroll.

Jeg bygger ikke stort på den slags sædelighed, som ikke har sin rod i kirkens tro.

Rosmer.

Og dette lar du gælde om Rebekka og mig også? Om mit og Rebekkas forhold —?

Kroll.

Jeg kan ikke til gunst for jer to fravige den mening, at der vel ikke er nogen svælgende kløft mellem den fri tanke og — hm.

Rosmer.

Og hvad —?

Kroll.

— og den fri kærlighed, — siden du endelig vil høre det.

Rosmer

(sagte).

Og det skammer du dig ikke for at sige til mig! Du, som har kendt mig lige fra min tidligste ungdom af.

Kroll.

Just derfor. Jeg ved, hvor let du lar dig påvirke af de mennesker, du omgås med. Og denne din Rebekka —. Nå, denne frøken West, — hende kender vi jo egentlig ikke videre til. Kort og godt, Rosmer, — jeg opgir dig ikke. Og du selv, — du må søge at redde dig i tide.

Rosmer.

Redde mig? Hvorledes —?

(Madam Helseth kikker ind gennem døren til venstre.)

Rosmer.

Hvad vil De?

Madam Helseth.

Jeg skulde be' frøkenen komme ned.

Rosmer.

Frøkenen er ikke her oppe.

Madam Helseth.

Så? (ser sig om.) Det var da besynderligt.

(hun går.)

Rosmer.

Du sa' —?

Kroll.

Hør nu. Hvad der her er gået for sig i løndom, mens Beate leved, — og hvad der fremdeles går for sig her, — det vil jeg ikke forske nøjere efter. Du var jo dybt ulykkelig i dit ægteskab. Og det får vel på en måde tale til din undskyldning —

Rosmer.

Å, hvor lidet du i grunden kender mig —!

Kroll.

Afbryd mig ikke. Det er det, jeg vil sige, — at skal endelig dette samliv med frøken West fortsættes, så er det aldeles nødvendigt, at du dysser ned det omslag, — det sørgelige frafald, — som hun har forledet dig til. Lad mig tale! Lad mig tale! Jeg siger, at når galt skal være, så tænk og mén og tro, i herrens navn, alt hvad du vil — både i den ene retning og i den anden. Men behold bare dine meninger for dig selv. Dette her er jo en rent personlig sag. Der er da ingen nødvendighed for, at sligt noget råbes ud over hele landet.

Rosmer.

Det er en nødvendighed for mig at komme ud af en falsk og tvetydig stilling.

Kroll.

Men du har en pligt imod din slægts traditioner, Rosmer! Husk på det! Rosmersholm har siden umindelige tider været som et arnested for tugt og orden, — for respektfuld agtelse lige over for alt det, der er hævdet og godkendt af de bedste i samfundet. Hele egnen har ta't sit præg fra Rosmersholm. Det vil fremkalde en usalig, en ubodelig forvirring, dersom det rygtes, at du selv har brudt med, hvad jeg vil kalde den rosmerske familjetanke.

Rosmer.

Kære Kroll, — jeg kan ikke se sagen så. Jeg synes, det er en uafviselig pligt for mig at tænde lidt lys og glæde her, hvor slægten Rosmer har skabt mørke og tyngsel gennem alle de lange, lange tider.

Kroll

(ser strængt på ham).

Jo, det vilde være en værdig gerning for den mand, med hvem slægten dør ud. Lad sligt ligge, du. Det er ikke passeligt arbejde for dig. Du er skabt til at leve som den stille forsker.

Rosmer.

Ja, det kan så være. Men jeg vil nu med i livsstriden en gang, jeg også.

Kroll.

Den livsstrid, — ved du, hvad den blir for dig? Den blir en kamp på liv og død med alle dine venner.

Rosmer
(stille).

De er vel ikke alle sammen så fanatiske som du.

Kroll.

Du er en troskyldig sjæl, Rosmer. En uerfaren sjæl er du. Du aner ikke, hvor overhændigt uvejret vil komme over dig.

(Madam Helseth glytter på døren til venstre.)

Madam Helseth.

Jeg skulde spørge fra frøkenen —

Rosmer.

Hvad er det?

Madam Helseth.

Der er en nede, som gerne vilde snakke et ord med pastoren.

Rosmer.

Er det kanske ham, som var her igår aftes?

Madam Helseth.

Nej, det er denne her Mortensgård.

Rosmer.

Mortensgård!

Kroll.

Aha! Så vidt er vi altså! Så vidt allerede!

Rosmer.

Hvad vil han mig? Hvorfor lod De ham ikke gå igen?

Madam Helseth.

Frøkenen sa', jeg skulde spørge, om han måtte komme op.

Rosmer.

Sig ham, at her er nogen —

Kroll

(til madam Helseth).

Lad De ham bare komme, madam.

(Madam Helseth går.)

Kroll

(tar sin hat).

Jeg viger marken — foreløbig. Men hovedslaget er ikke slåt endnu.

Rosmer.

Så sandt jeg lever, Kroll, — jeg har ikke noget med Mortensgård at skaffe.

Kroll.

Jeg tror dig ikke længer. Ikke på noget punkt. Ikke i noget forhold tror jeg dig herefter. Nu gælder det krig på kniven. Vi vil dog prøve, om vi ikke kan få gjort dig uskadelig.

Rosmer.

Å, Kroll, — hvor dybt, — hvor lavt nede du står nu!

Kroll.

Jeg? Og det siger en sådan en, som du er! Husk på Beate!

Rosmer.

Kommer du igen tilbage til det!

Kroll.

Nej. Møllefossens gåde får du se at løse efter din samvittighed, — hvis du endnu har noget af den slags i behold.

(Peder Mortensgård kommer sagte og stille ind gennem døren til venstre. Han er en liden spinkel mand med tyndt rødligt hår og skæg.)

Kroll

(med et hadefuldt øjekast).

Nå, «Blinkfyret» altså —. Tændt på Rosmersholm. (knapper sin frakke.) Ja, så kan jeg ikke være i tvil om, hvad kurs jeg skal styre.

Mortensgård
(spagfærdig).

«Blinkfyret» skal altid holdes tændt for at lyse rektoren hjem.

Kroll.

Ja, De har længe vist Deres gode vilje. Der er jo rigtignok et bud, som siger, at vi ikke skal aflægge falskt vidnesbyrd imod vor næste —

Mortensgård.

Rektoren behøver ikke at undervise mig om budene.

Kroll.

Ikke om det sjette heller?

Rosmer.

Kroll —!

Mortensgård.

Behøves det, så er vel pastoren den nærmeste mand.

Kroll
(med dulgt hån).

Pastoren? Ja, unægtelig er pastor Rosmer den nærmeste mand i det stykke. — Godt udbytte, mine herrer!

(han går og slår døren i efter sig.)

Rosmer
(blir ved at se mod døren og siger hen for sig).

Ja, ja, — det får så være da. (vender sig.)

Vil De sige mig, herr Mortensgård, hvad der fører Dem her ud til mig?

Mortensgård.

Det var egentlig frøken West, jeg søgte. Jeg syntes, jeg måtte takke hende for det gode brev, jeg fik fra hende igår.

Rosmer.

Jeg ved, hun har skrevet Dem til. Fik De så tale med hende?

Mortensgård.

Ja, lidt. (med et svagt smil.) Jeg hører, synsmåderne har ændret sig i et og andet her ude på Rosmersholm.

Rosmer.

Mine synsmåder har ændret sig i mangt og meget. Jeg kan næsten sige — i alt.

Mortensgård.

Hun sa' det, frøkenen. Og derfor så mente hun, jeg skulde gå op og snakke lidt med pastoren om dette her.

Rosmer.

Om hvad, herr Mortensgård?

Mortensgård.

Må jeg få lov til at fortælle i «Blinkfyret», at De er kommet på andre tanker, — og at De slutter Dem til frisindets og fremskridtets sag?

Rosmer.

Det må De gerne gøre. Jeg bér Dem endogså om at fortælle det.

Mortensgård.

Så skal det stå der imorgen tidlig. Det vil bli' en stor og vigtig nyhed, det, at pastor Rosmer på Rosmersholm mener, at han kan stride for lysets sag i den betydning også.

Rosmer.

Jeg forstår Dem ikke rigtig.

Mortensgård.

Jeg siger som så, at det gir vort parti et stærkt moralsk rygstød hver gang vi vinder en alvorlig, kristeligt sindet tilhænger.

Rosmer

(noget forundret).

De ved altså ikke —? Har ikke frøken West sagt Dem det også?

Mortensgård.

Hvilket, herr pastor? Frøkenen havde nok svært hastværk. Hun sa', jeg skulde gå ovenpå og få høre resten af Dem selv.

Rosmer.

Nå, så vil jeg da sige Dem, at jeg har frigjort mig fuldt ud. Til alle sider. Jeg står nu uden noget som helst forhold til kirkens læresætninger. De sager kommer mig ikke det ringeste ved herefterdags.

Mortensgård

(ser fortumlet på ham).

Nej, — om så månen faldt ende ned, kunde jeg ikke bli' mere —! Selve pastoren siger sig løs —!

Rosmer.

Ja, jeg står nu der, hvor De selv har stået i lange tider. Det kan De altså meddele i «Blinkfyret» imorgen.

Mortensgård.

Det også? Nej, kære herr pastor —. Undskyld mig, — men den side af sagen er det ikke værdt at røre ved.

Rosmer.

Ikke røre ved dette?

Mortensgård.

Ikke for det første, mener jeg.

Rosmer.

Men jeg begriber ikke —.

Mortensgård.

Jo, for ser De, herr pastor —. De er nu vel ikke sådan inde i alle forholdene som jeg, kan jeg tænke. Men når De nu altså er gåt over til den frisindede retning, — og når De, — som frøken West sa', — vil ta' del i bevægelsen, — så gør De det vel med det ønske at være både retningen og bevægelsen så nyttig, som De på nogen måde være kan.

Rosmer.

Ja, det vilde jeg så inderlig gerne.

Mortensgård.

Nå; men da vil jeg bare la' Dem vide det, herr pastor, at træder De åbenlyst frem med dette her om Deres frafald fra kirken, så binder De Deres egne hænder lige straks på timen.

Rosmer.

Tror De det?

Mortensgård.

Ja, De kan være viss på, der blir ikke stort for Dem at udrette her på disse kanter da. Og desuden, — fritænkere har vi nok af i forvejen, herr pastor. Jeg havde nær sagt, — vi har altfor mange af den slags folk. Det, som partiet trænger til, det er kristelige elementer, —

noget, som alle må respektere. Det er det, som det skorter os så svært på. Derfor er det rådeligst, at De holder tæt med alt sligt, som ikke kommer almenheden ved. Se, det er nu min mening.

Rosmer.

Ja så. De vover altså ikke at indlade Dem med mig, dersom jeg åbent bekender mit frafald?

Mortensgård
(ryster på hodet).

Jeg tør så nødig, herr pastor. I den senere tid har jeg gjort mig til regel, aldrig at støtte noget eller nogen, som vil de kirkelige ting til livs.

Rosmer.

Er De da selv i den senere tid vendt tilbage til det kirkelige?

Mortensgård.

Det får bli' en sag for sig.

Rosmer.

Nå, således altså. Ja, da forstår jeg Dem.

Mortensgård.

Herr pastor, — De burde huske på, at jeg, — særlig jeg, — ikke har fuld handlefrihed.

Rosmer.

Hvad binder Dem da?

Mortensgård.

Der binder mig det, at jeg er en mærket mand.

Rosmer.

Ah, — ja så.

Mortensgård.

En mærket mand, herr pastor. Det burde særlig De huske på. For det var da først og fremst Dem, som fik sat mærket på mig.

Rosmer.

Havde jeg den gang stået, hvor jeg nu står, så havde jeg ta't på Deres forseelse med varsommere hænder.

Mortensgård.

Det tænker jeg med. Men nu er det for sent. De har mærket mig en gang for alle. Mærket mig for hele livet. Nå, De skønner vel ikke fuldt ud, hvad sligt noget har på sig. Men nu kan De kanske snart få føle den svien selv, herr pastor.

Rosmer.

Jeg?

Mortensgård.

Ja. For De tror da vel aldrig, at rektor Kroll og hans kreds har syndsforladelse for et sligt brud som Deres? Og «Amtstidenden» skal nok bli' svært blodig nu, siges der. Det kan

godt hænde, at De blir en mærket mand, De også.

Rosmer.

Jeg føler mig usårlig på alle personlige områder, herr Mortensgård. Min vandel lar sig ikke angribe.

Mortensgård
(med et lunt smil).

Det var et stort ord, det, herr pastor.

Rosmer.

Kan gerne være. Men jeg har ret til at bruge så stort et ord.

Mortensgård.

Også om De vilde ransage Deres vandel så grundigt, som De engang ransaged min?

Rosmer.

De siger dette så besynderlig. Hvad er det for noget, De sigter til? Er det noget bestemt?

Mortensgård.

Ja, det er en bestemt sag. Bare en eneste en. Men den turde bli' slem nok, om ondskabsfulde modstandere havde nys om den.

Rosmer.

Vil De så værs'god la' mig høre, hvad det skulde være for noget.

Mortensgård.

Kan ikke pastoren gætte det selv?

Rosmer.

Nej, aldeles ikke. Ikke på nogen måde.

Mortensgård.

Jaja, så får jeg vel rykke ud med det da. — Jeg har i mit værge et underligt brev, som er skrevet her på Rosmersholm.

Rosmer.

Frøken Wests brev, mener De? Er det så underligt?

Mortensgård.

Nej, det brevet er ikke underligt. Men jeg har en gang fået et andet brev her fra gården.

Rosmer.

Også fra frøken West?

Mortensgård.

Nej, herr pastor.

Rosmer.

Nå, fra hvem da? Fra hvem?

Mortensgård.

Fra salig fruen.

Rosmer.

Fra min hustru! Har De fået noget brev fra min hustru!

Mortensgård.

Ja, jeg har det.

Rosmer.

Når?

Mortensgård.

Det var i salig fruens sidste levetid. Det kan nu vel være så en halvandet år siden. Og det brevet er det, som er så underligt.

Rosmer.

De ved vel, at min hustru var syg på sindet i den tid.

Mortensgård.

Ja, jeg ved, der var mange, som trode det. Men jeg synes ikke, en kunde mærke sligt noget af brevet. Når jeg siger, at brevet er underligt, så mener jeg det på en anden måde.

Rosmer.

Og hvad i al verden har min stakkers hustru fundet på at skrive til Dem om?

Mortensgård.

Jeg har brevet hjemme. Hun begynder omtrent som så, at hun lever i stor skræk og gru. For der er her på disse kanter så mange onde mennesker, skriver hun. Og de mennesker tænker bare på at gøre Dem fortræd og skade.

Rosmer.

Mig?

Mortensgård.

Ja, så siger hun. Og så kommer det underligste. Skal jeg nævne det, herr pastor?

Rosmer.

Ja visst! Alt sammen. Uden forbehold.

Mortensgård.

Salig fruen be'r og bønfalder mig om at være højmodig. Hun ved, siger hun, at det var pastoren, som fik mig afsat fra min lærerbestilling. Og så be'r hun så inderlig om, at jeg ikke må ta' hævn.

Rosmer.

Hvorledes tænkte hun sig da, at De kunde ta' hævn?

Mortensgård.

Der står i brevet, at hvis jeg skulde få høre rygter om, at der gik syndige ting i svang på Rosmersholm, så måtte jeg ikke fæste lid til sligt noget; for det var bare slette mennesker, som spredte det ud for at gøre Dem ulykkelig.

Rosmer.

Står det i brevet!

Mortensgård.

Pastoren kan selv få læse det ved lejlighed.

Rosmer.

Men jeg begriber ikke —! Hvad bildte hun sig da ind, at de onde rygter gik ud på?

Mortensgård.

Først, at pastoren skulde være falden ifra sin barnetro. Det nægted nu fruen ganske bestemt — dengang. Og dernæst — hm —

Rosmer.

Dernæst?

Mortensgård.

Ja dernæst skriver hun, — og det er temmelig forvirret, — at hun ikke kender til noget syndigt forhold på Rosmersholm. At der aldrig er øvet nogen uret imod hende. Og hvis rygter af den slags skulde komme ud, så bønfalder hun mig om ikke at røre ved det i «Blinkfyret».

Rosmer.

Nævnes ikke noget navn?

Mortensgård.

Nej.

Rosmer.

Hvem bragte Dem det brev?

Mortensgård.

Jeg har lovet, ikke at sige det. Det blev båret ind til mig en kveld i mørkningen.

Rosmer.

Havde De spurgt Dem for straks, så havde De fåt vide, at min stakkers ulykkelige hustru ikke var fuldt tilregnelig.

Mortensgård.

Jeg spurte også, herr pastor. Men jeg må sige, jeg fik ikke rigtig det indtryk.

Rosmer.

Ikke det? — Men hvorfor oplyser De mig egentlig nu om dette gamle forvirrede brev?

Mortensgård.

For at gi' Dem det råd at være yderlig forsigtig, pastor Rosmer.

Rosmer.

I mit liv, mener De?

Mortensgård.

Ja. De må huske på, De er ikke nogen fredlyst mand herefterdags.

Rosmer.

De holder således fast ved, at her er noget at lægge dølgsmål på?

Mortensgård.

Jeg ved ikke, hvorfor en frigjort mand skulde la' være at leve livet så fuldt ud som muligt.

Men vær, som sagt, bare forsigtig efter denne dag. Skulde der rygtes et eller andet, som er på tvers med fordommene, så kan De være viss på, at hele den fri åndsretning får høre ilde for det. — Farvel, pastor Rosmer.

Rosmer.

Farvel.

Mortensgård.

Og så går jeg lige i trykkeriet og sætter ind den store nyheden i «Blinkfyret».

Rosmer.

Sæt alt ind.

Mortensgård.

Jeg sætter ind alt det, som godtfolk behøver at vide.

(Han hilser og går. Rosmer blir stående i døren, mens han går ned af trappen. Man hører gadedøren lukkes.)

Rosmer

(i døren, kalder dæmpet).

Rebekka! Re—. Hm. (højt.) Madam Helseth, — er ikke frøken West dernede?

Madam Helseth

(høres nede i forstuen).

Nej, herr pastor, her er hun ikke.

(Forhænget i baggrunden drages til side. Rebekka kommer til syne i døråbningen.)

Rebekka.

Rosmer!

Rosmer
(vender sig).

Hvad! Var du inde i mit sovekammer! Kære, hvad har du gjort der?

Rebekka
(går hen til ham).

Jeg har lyttet.

Rosmer.

Nej men, Rebekka, hvor kunde du da det!

Rebekka.

Jo, jeg kunde. Han sa' det så stygt, — det om morgenkjolen —

Rosmer.

Ah, så du var også derinde da Kroll —?

Rebekka.

Ja. Jeg vilde vide, hvad der stak under med ham.

Rosmer.

Jeg skulde nok ha' fortalt dig det.

Rebekka.

Du havde knapt fortalt mig alt. Og visst ikke med hans egne ord.

Rosmer.

Hørte du da alt?

Rebekka.

Det meste, tænker jeg. Jeg måtte ned en stund, da Mortensgård kom.

Rosmer.

Og så op igen —

Rebekka.

Tag det ikke fortrydeligt, kære ven.

Rosmer.

Gør du alt, hvad du selv finder ret og rigtigt. Du har jo din fulde frihed. — Men hvad siger du så, Rebekka —? Å, aldrig synes jeg, at jeg har trængt således til dig før.

Rebekka.

Både du og jeg har jo været forberedt på, hvad engang vilde komme.

Rosmer.

Nej, nej, — ikke på dette.

Rebekka.

Ikke på dette?

Rosmer.

Jeg tænkte mig nok, at sent eller tidligt kunde vort skønne rene venneforhold bli' til-

stænket og mistænkeliggjort. Ikke af Kroll. Af ham havde jeg aldrig kunnet tænke mig sligt. Men af alle disse mange med de rå sind og med de uædle øjne. Å jo, du, — jeg havde nok god grund til det, når jeg så skinsygt la' et slør over vort forbund. Det var en farlig hemmelighed.

Rebekka.

Å, hvad er det at bry' sig om, hvad alle disse andre dømmer! Vi ved jo med os selv, at vi er uden skyld.

Rosmer.

Jeg? Uden skyld? Ja, det trode jeg jo rigtignok — lige indtil idag. Men nu, — nu, Rebekka —

Rebekka.

Ja, hvad nu?

Rosmer.

Hvorledes skal jeg forklare mig Beates forfærdelige anklage?

Rebekka
(i udbrud).

Å, tal ikke om Beate! Tænk ikke på Beate mere! Nu var du jo kommet så godt bort fra hende, som er død.

Rosmer.

Siden jeg fik vide dette her, så er hun ble't ligesom så uhyggelig levende igen.

Rebekka.

Å nej, — du må ikke, Rosmer! Du må ikke!

Rosmer.

Jo, siger jeg dig. Vi får prøve på at komme til bunds i dette. Hvorledes kan hun ha' forvildet sig ind på den usalige mistydning?

Rebekka.

Du begynder da vel ikke selv at tvile på, at hun var så noget nær vanvittig?

Rosmer.

Å jo, du, — det er just netop det, som jeg ikke kan være så ganske viss på længer. Og desuden, — om så var —

Rebekka.

Om så var? Ja, hvad da?

Rosmer.

Jeg mener, — hvor skal vi så søge den nærmeste grund til, at hendes sygelige sind gik over i vanvid?

Rebekka.

Å, hvad kan det da nytte, at du går her og fortaber dig i slige grublerier!

Rosmer.

Jeg kan ikke andet, Rebekka. Jeg kan ikke la' disse nagende tvil fare, om jeg end aldrig så gerne vilde det.

Rebekka.

Å men det kan bli' farligt — således bestandig at kredse om dette ene tunge.

Rosmer

(går urolig og tankefuld omkring).

Jeg må ha' forrådt mig på en eller anden måde. Hun må ha' lagt mærke til, hvor lykkelig jeg begyndte at føle mig fra den tid, da du kom til os.

Rebekka.

Ja men, kære, om nu også så var —!

Rosmer.

Du skal se, — det har ikke undgået hende, at vi læste de samme bøger. At vi søgte hinanden og talte sammen om alle de nye ting. Men jeg begriber det ikke! For jeg var da så omsorgsfuld for at skåne hende. Når jeg tænker tilbage, så synes jeg, jeg var som på mit

liv for at holde hende udenfor alt vort. Eller var jeg ikke det, Rebekka?

Rebekka.

Jo, jo, det var du så visst.

Rosmer.

Og du også. Og så alligevel —! A, dette er forfærdeligt at tænke på! Så har hun altså gået her, hun, — i sin syge kærlighed, — tiet og tiet, — passet på os, — lagt mærke til alt, og, — og mistydet alt.

Rebekka

(knuger sine hænder).

Å, jeg skulde aldrig ha' kommet til Rosmersholm.

Rosmer.

Å tænke sig til, hvad hun har lidt i taushed! Alt det stygge, som hun i sin syge hjerne har troet at kunne bygge op og lægge sammen om os. — Talte hun aldrig til dig om noget, som kunde bringe dig på et slags spor?

Rebekka

(ligesom opjaget).

Til mig! Tror du, at jeg da var ble't her en dag længer?

Rosmer

Nej, nej, det forstår sig. — A, hvilken kamp hun må ha' kæmpet. Og så kæmpet alene, Rebekka. Fortvilet og ganske alene. — Og så til slut denne gribende — anklagende sejr — i møllefossen.

(han kaster sig ned i stolen ved skrivebordet, støtter albuerne på bordet og dækker ansigtet med hænderne.)

Rebekka

(nærmer sig ham varsomt bag fra).

Hør nu her, Rosmer. Om det stod i din magt at kalde Beate tilbage — til dig — til Rosmersholm, — vilde du så gøre det?

Rosmer.

A hvad ved jeg, hvad jeg vilde gøre eller ikke gøre. Jeg har ikke tanke for andet, end dette ene, — som er uigenkaldeligt.

Rebekka.

Nu skulde du begyndt at leve, Rosmer. Du var alt begyndt. Du havde gjort dig fuldt fri — til alle sider. Du følte dig så glad og så let —

Rosmer.

A ja, du, — det gjorde jeg rigtignok. — Og så kommer dette knugende tunge.

Rebekka
(bag ham med armene på stolryggen).

Hvor dejligt det var, når vi sad der nede i stuen i mørkningen. Og vi så hjalp hinanden at lægge de nye livsplaner til rette. Du vilde gribe ind i det levende liv, — i dagens levende liv, — som du sa'. Du vilde gå som en frigørende gæst fra det ene hjem til det andet. Vinde sindene og viljerne for dig. Skabe adelsmennesker rundt omkring, — i videre og videre kredse. Adelsmennesker.

Rosmer.

Glade adelsmennesker.

Rebekka.

Ja — glade.

Rosmer.

For det er glæden, som adler sindene, Rebekka.

Rebekka.

Tror du ikke — smerten også? Den store smerte?

Rosmer.

Jo, — når en kunde komme igennem den. Over den. Ud over den.

Rebekka.

Det er det, du må.

Rosmer

(ryster tungt på hodet).

Ud over dette kommer jeg aldrig — helt. Altid vil der bli' siddende igen en tvil. Et spørsmål. Jeg vil aldrig mere komme til at svælge i det, som gør livet så vidunderlig dejligt at leve.

Rebekka

(over stolryggen, sagtere).

Hvad er det for noget, du mener, Rosmer?

Rosmer

(ser op på hende).

Den stille, glade skyldfrihed.

Rebekka

(et skridt tilbage).

Ja. Skyldfrihed.

(kort ophold.)

Rosmer

(med albuen på bordet, støtter hodet i hånden og ser frem for sig).

Og således, som hun har forstået at kombinere. Så systematisk, som hun har sat det sammen. Først begynder hun at nære tvil om min rettroenhed —. Hvorledes kunde hun falde på det dengang? Men hun faldt på det. Og så vokste det til visshed. Og så, — ja, da var det jo for hende så let at holde alt det andet for tænkeligt. (retter sig op i stolen og farer med hænderne gennem håret.) Å, alle disse vilde indbildninger! Jeg blir dem aldrig kvit. Jeg føler det så godt.

Jeg ved det. Ret som det er, vil de komme jagende frem og minde om den døde.

Rebekka.

Ligesom den hvide hesten på Rosmersholm.

Rosmer.

Ja slig. Susende frem i mørket. I stilheden.

Rebekka.

Og for dette usalige hjernespinds skyld vil du slippe det levende liv, som du var begyndt at få tag i.

Rosmer.

Du har ret i, at det er tungt. Tungt, Rebekka. Men det står ikke til mig at træffe valg. Hvorledes skulde jeg vel kunne komme ud over dette!

Rebekka

(bag stolen).

Ved at skabe dig nye forhold.

Rosmer

(studser, ser op).

Nye forhold!

Rebekka.

Ja, nye forhold til verden udenfor. Leve, virke, handle. Ikke sidde her og gruble og ruge over uløselige gåder.

Rosmer

(rejser sig).

Nye forhold? (går henover gulvet, standser ved døren og kommer så tilbage.) Et spørsmål falder mig ind. Har ikke du også gjort dig det spørsmål, Rebekka?

Rebekka

(ånder besværligt).

La' mig — få vide — hvad det er.

Rosmer.

Hvorledes tror du vort forhold vil arte sig efter denne dag?

Rebekka.

Jeg tænker nok vort venskab kan holde ud, — hvad der så end kommer.

Rosmer.

Ja, det var nu ikke just så, jeg mente det. Men det, som fra først af førte os to sammen, — det, som binder os så inderligt til hinanden, — vor fælles tro på et rent samliv mellem mand og kvinde —

Rebekka.

Ja, ja, — hvad det?

Rosmer.

Jeg mener, at et sligt forhold, — som vort altså, — egner ikke det sig nærmest for en livsførelse i stille, lykkelig fred —?

Rebekka.

Og så!

Rosmer.

Men nu åbner der sig for mig et liv med kamp og med uro og med stærke sindsstemninger. For jeg vil leve mit liv, Rebekka! Jeg lar mig ikke slå til jorden af uhyggelige muligheder. Jeg lar mig ikke foreskrive min livsgang, hverken af levende eller af — nogen anden.

Rebekka.

Nej, nej, — la' dig ikke det! Vær helt ud en fri mand, Rosmer!

Rosmer.

Men ved du, hvad jeg så tænker på? Ved du det ikke? Ser du ikke, hvorledes jeg bedst kan vinde frigørelse fra alle nagende minder, — fra hele den triste forgangenhed?

Rebekka.

Nu!

Rosmer.

Ved at stille op imod den en ny, en levende virkelighed.

Rebekka

(famler efter stolryggen).

En levende —? Hvad er — dette?

Rosmer
(nærmere).

Rebekka, — hvis jeg nu spurte dig, — vil du være min anden hustru?

Rebekka
(et øjeblik målløs, skriger op i glæde).

Din hustru! Din —! Jeg!

Rosmer.

Godt. Lad os prøve det. Vi to vil være et. Her må ikke længere stå noget tomt rum efter den døde.

Rebekka.

Jeg — i Beates sted —!

Rosmer.

Så er hun ude af sagaen. Helt ude. For evig og altid.

Rebekka
(sagte og bævende).

Tror du det, Rosmer?

Rosmer.

Det må ske! Det må! Jeg kan ikke, — jeg vil ikke gå igennem livet med et lig på ryggen. Hjælp mig at kaste det af, Rebekka. Og lad os så kvæle alle mindelser i frihed, i fryd, i lidenskab. Du skal være for mig den eneste hustru, jeg nogen sinde har havt.

Rebekka

(behersket).

Kom ikke oftere ind på dette. Jeg blir aldrig din hustru.

Rosmer.

Hvad! Aldrig! Å, tror du da ikke, at du kunde komme til at elske mig? Er der da ikke allerede et stænk af kærlighed i vort venskab!

Rebekka

(holder for ørerne som i skræk).

Tal ikke så, Rosmer! Sig ikke noget sligt!

Rosmer

(griber hende i armen).

Jo, jo, — der er en spirende mulighed i vort forhold. Å, jeg kan se på dig, at du føler det samme. Gør du ikke det, Rebekka?

Rebekka

(atter fast og fattet).

Hør nu her. Det siger jeg dig, — at blir du ved med dette, så rejser jeg fra Rosmersholm.

Rosmer.

Rejse! Du! Det kan du ikke. Det er umuligt.

Rebekka.

Det er endda umuligere, at jeg kan bli' din hustru. Aldrig i denne verden kan jeg bli' det.

Rosmer

(ser studsende på hende).

Du siger «kan». Og det siger du så underligt. Hvorfor kan du ikke?

Rebekka

(griber begge hans hænder).

Kære ven, — både for din egen skyld og for min, — spørg ikke om hvorfor. (slipper ham.) Se så, Rosmer.

(hun går mod døren til venstre.)

Rosmer.

Herefterdags har jeg ikke noget andet spørsmål end det ene — hvorfor?

Rebekka

(vender sig og ser på ham).

Så er det slut.

Rosmer.

Mellem dig og mig?

Rebekka.

Ja.

Rosmer.

Aldrig blir det slut mellem os to. Aldrig rejser du fra Rosmersholm.

Rebekka

(med hånden på dørklinken).

Nej, jeg gør vel ikke det. Men spør' du mig tiere, — så er det slut alligevel.

Rosmer.

Slut alligevel? Hvorledes —?

Rebekka.

Jo, for så går jeg den vej, som Beate gik. Nu ved du det, Rosmer.

Rosmer.

Rebekka —!

Rebekka

(i døren, nikker langsomt).

Nu ved du det.

(hun går.)

Rosmer

(stirrer som fortabt mod den lukkede dør og siger hen for sig).

Hvad — er — dette?

TREDJE AKT.

(Dagligstuen på Rosmersholm. Vinduet og forstuedøren står åbne. Formiddagssolen skinner udenfor.)

(Rebekka West, klædt som i første akt, står ved vinduet og vander og steller med blomsterne. Hendes hækletøj ligger i lænestolen. Madam Helseth går omkring med en fjerkost i hånden og støver møblerne af.)

Rebekka

(efter en tids taushed).

Det er underligt, at pastoren blir så længe ovenpå idag.

Madam Helseth.

A, det gør han jo så tidt. Men nu kommer han vel snart ned, kan jeg tro.

Rebekka.

Har De set noget til ham?

Madam Helseth.

Det var just så vidt. Da jeg kom op med kaffeen, gik han inde i sengkammerset og klædte sig på.

Rebekka.

Jeg spør', for igår var han ikke rigtig vel til pas.

Madam Helseth.

Nej, han så slig ud. Og så undres jeg på, om der ikke er noget ivejen med ham og svogeren.

Rebekka.

Hvad tror De, det skulde være?

Madam Helseth.

Jeg kan ikke vide det. Kanske er det denne her Mortensgård, som har sat de to op imod hinanden.

Rebekka.

Det er vel muligt, det. — Kender De noget til denne Peder Mortensgård?

Madam Helseth.

Nej da. Hvor kan frøkenen tænke det? En slig en, som han er!

Rebekka.

Mener De, fordi han gir ud den stygge avisen?

Madam Helseth.

Å, det er nu ikke bare for det. — Frøkenen har vel hørt, at han fik barn med en gift kone, som manden var rømt ifra?

Rebekka.

Jeg har hørt sige det. Men det var nok længe, før jeg kom hid.

Madam Helseth.

Ja kors, han var helt ung dengang. Og hun skulde vel havt bedre forstand, end han. Gifte sig med hende vilde han jo også. Men det kunde han da ikke få lov til. Og så fik han nok svie svært for det. — Men siden så har, min tro, Mortensgård slået sig op, han. Der er nok mange, som søger den manden..

Rebekka.

De fleste ringere folk vender sig helst til ham, når der er noget på færde.

Madam Helseth.

Å, der turde være andre end de ringe folk også —

Rebekka

(skotter lønligt hen på hende).

Så?

Madam Helseth

(ved sofaen, støver og fejer ivrigt).

Der turde være de folk, som en mindst skulde tænke det om, frøken.

Rebekka

(steller med blomsterne.)

Ja, det er nu bare noget, som De tror, madam Helseth. For De kan jo ikke vide sligt noget så bestemt.

Madam Helseth.

Så det mener frøkenen, jeg ikke kan vide? Jo såmænd kan jeg så. For, — når jeg endelig skal ud med det, — så har jeg selv engang gået med brev til Mortensgård.

Rebekka

(vender sig).

Nej, — har De!

Madam Helseth.

Ja, det har jeg rigtignok. Og det brevet var såmænd skrevet her på Rosmersholm.

Rebekka.

Virkelig, madam Helseth?

Madam Helseth.

Ja min tro var det så. Og fint papir var det skrevet på. Og fint rødt lak var der sat udenpå det også.

Rebekka.

Og De blev betro'd til at gå med det? Ja, kære madam Helseth, så er det jo ikke vanskeligt at skønne, hvem det var fra.

Madam Helseth.

Nå?

Rebekka.

Det var naturligvis noget, som den stakkers tru Rosmer i sin sygelighed —

Madam Helseth.

Det er frøken West, som siger det, og ikke jeg.

Rebekka.

Men hvad stod der så i brevet? Nå, det er sandt, — det kan jo ikke De vide.

Madam Helseth.

Hm, det kunde nok hænde, at jeg vidste det ligevel.

Rebekka.

Sa' hun Dem, hvad hun skrev om?

Madam Helseth.

Nej, hun gjorde ikke just det. Men da han, Mortensgård, havde læst det, så gav han sig til at spørge mig slig ud, både på langs og på tvers, så jeg kunde nok skønne, hvad der stod i det.

Rebekka.

Hvad tror De da, der stod i det? A, kære, snille madam Helseth, sig mig det!

Madam Helseth.

Nej da, frøken. Ikke for alt det, som i verden er.

Rebekka.

Å, til mig kan De da sige det. Vi to er jo så gode venner.

Madam Helseth.

Gud bevare mig for at sige noget til Dem om det, frøken. Jeg kan ikke sige andet, end at det var noget stygt, som de havde gåt og bildt den stakkers syge fruen ind.

Rebekka.

Hvem havde bildt hende det ind?

Madam Helseth.

Slette mennesker, frøken West. Slette mennesker.

Rebekka.

Slette —?

Madam Helseth.

Ja, det siger jeg to ganger. Rigtig slette mennesker må det ha' vær't.

Rebekka.

Og hvad tror De, det kunde være for nogen?

Madam Helseth.

Å, jeg ved nok, hvad jeg tror. Men gud

bevare min mund. Der går rigtignok en viss frue der inde i byen — hm!

Rebekka.

Jeg kan se på Dem, at De mener fru Kroll.

Madam Helseth.

Ja, hun er en for sig selv, hun. Imod mig har hun nu altid vær't så stor på det. Og Dem har hun da aldrig havt noget godt øje til.

Rebekka.

Tror De, fru Rosmer var ved sin fulde forstand, da hun skrev det brevet til Mortensgård?

Madam Helseth.

Det er så underligt med forstanden, frøken. Rent ifra sig selv tror jeg nu ikke hun var.

Rebekka.

Men hun blev da som forstyrret, da hun fik vide, at hun ikke kunde få børn. Det var da galskaben brød ud.

Madam Helseth.

Ja, det tog svært på hende, stakkers frue.

Rebekka

(tar hækletøjet og sætter sig i stolen ved vinduet).

For resten, — tror ikke De også, at det i grunden var godt for pastoren, madam Helseth?

Madam Helseth.

Hvilket, frøken?

Rebekka.

At her ingen børn blev af. Hvad?

Madam Helseth.

Hm, jeg ved ikke rigtig, hvad jeg skal sige til det.

Rebekka.

Jo, De kan tro mig. Det var det bedste for ham. Pastor Rosmer er ikke skikket til at gå her og høre på ungeskrig.

Madam Helseth.

Små barn skriger ikke på Rosmersholm, frøken.

Rebekka

(ser på hende).

Skriger de ikke?

Madam Helseth.

Nej. Her på gården har de små barn aldrig brugt at skrige, så længe folk kan mindes.

Rebekka.

Det var da underligt.

Madam Helseth.

Ja, er ikke det underligt? Men det ligger til slægten. Og så er der én underlig ting til.

Når de blir større, så lér de aldrig. Lér aldrig, så længe de lever.

Rebekka.

Det vilde da være besynderligt —

Madam Helseth.

Har frøkenen nogen eneste gang hørt eller set pastoren lé?

Rebekka.

Nej, — når jeg tænker mig om, så tror jeg næsten, De har ret. Men menneskene lér nu i det hele ikke meget her på disse kanter, synes jeg.

Madam Helseth.

De gør ikke det. Det begyndte på Rosmersholm, siger folk. Og så har det vel bredt sig ud, som et slags smitte, det også, kan jeg tro.

Rebekka.

De er en dybsindig kone, De, madam Helseth.

Madam Helseth.

A, frøkenen skal ikke sidde og gøre nar —. (lytter.) Hys, hys, — nu kommer pastoren ned. Han liker ikke at se fejekosten her inde.

(Hun går ud gennem døren til højre.)

(Johannes Rosmer, med stok og hat i hånden, kommer ind fra forstuen.)

Rosmer.

God morgen, Rebekka.

Rebekka.

God morgen, kære. (lidt efter; hækler.) Skal du ud?

Rosmer.

Ja.

Rebekka.

Vejret er jo så vakkert.

Rosmer.

Du så ikke op til mig imorges.

Rebekka.

Nej, — jeg gjorde ikke det. Ikke idag.

Rosmer.

Vil du ikke gøre det herefter heller?

Rebekka.

Å jeg ved ikke endnu, du.

Rosmer.

Er der kommet noget til mig?

Rebekka.

«Amtstidenden» er kommet.

Rosmer.

«Amtstidenden» —!

Rebekka.

Den ligger der på bordet.

Rosmer

(sætter hat og stok fra sig).

Står der noget —?

Rebekka.

Ja.

Rosmer.

Og så sender du den ikke op —

Rebekka.

Du får tidsnok læse den.

Rosmer.

Nå så. (tar bladet og læser stående ved bordet). — Hvad! — — «kan ikke noksom advare imod karakterløse overløbere» —. (ser hen på hende.) De kalder mig en overløber, Rebekka.

Rebekka.

Der nævnes ikke noget navn.

Rosmer.

Det er jo det samme. (læser videre.) — «lønlige forrædere imod den gode sag» —. — «Judasnaturer, som frækt bekender sit frafald, så snart de tror, at det belejlige og — profitable tidspunkt er kommet». «Hensynsløst attentat på ærværdige forfædres eftermæle» —. —

«i påvente af at øjeblikkets magthavere ikke vil lade en passende belønning udeblive.» (lægger avisen på bordet.) Og det skriver de om mig. De, som har kendt mig så længe og så nøje. Dette, som de ikke selv tror på. Dette, som de ved, at der ikke er et eneste sandt ord i, — det skriver de alligevel.

Rebekka.

Der står mere endnu.

Rosmer

(tar atter avisen).

— «undskyldning i en uøvet dømmekraft» —. — «fordærvelig indflydelse, — kanske udstrakt også til områder, som vi foreløbig ikke vil gøre til genstand for offentlig omtale eller påtale» —. (ser på hende.) Hvad er det?

Rebekka.

Det sigter til mig, kan du skønne.

Rosmer

(lægger avisen fra sig).

Rebekka, — dette her er uhæderlige mænds færd.

Rebekka.

Ja, jeg synes ikke, de har noget at la' Mortensgård høre.

Rosmer

(går om på gulvet).

Her må bringes redning. Alt, hvad godt er i menneskene, går tilgrunde, hvis dette får vare ved. Men det skal det ikke! Å, hvor glad, — hvor glad jeg vilde føle mig, om jeg kunde få det til at lysne lidt i al denne skumle styghed.

Rebekka

(rejser sig).

Ja, ikke sandt, du? I dette her har du noget stort og herligt at leve for!

Rosmer.

Tænk, om jeg kunde vække dem til selverkendelse. Bringe dem til at angre og til at skamme sig for sig selv. Få dem til at nærme sig hverandre i fordragelighed, — i kærlighed, Rebekka.

Rebekka.

Ja, sæt bare al din evne ind på dette, og du skal sé, du vinder.

Rosmer.

Jeg synes, det måtte kunne lykkes. Å, hvilken fryd det da vilde bli' at leve livet. Ingen hadefuld strid mere. Bare kappestrid. Alle øjne rettede mod det samme mål. Alle viljer, alle sind stevnende fremad, — opad, — enhver ad sin egen naturnødvendige vej. Lykke

for alle, — skabt igennem alle. (kommer til at se ud i det fri, farer sammen og siger tungt:) Ah! Ikke gennem mig.

Rebekka.

Ikke —? Ikke gennem dig?

Rosmer.

Og ikke for mig heller.

Rebekka.

Å, Rosmer, lad ikke slig tvil komme op i dig.

Rosmer.

Lykke, — kære Rebekka, — lykke, det er først og fremst den stille, glade, trygge følelse af skyldfrihed.

Rebekka

(ser hen for sig).

Ja, dette med skyld —.

Rosmer.

Å, det kan du så lidet dømme om. Men jeg —

Rebekka.

Du mindst!

Rosmer

(peger ud mod vinduet).

Mølleforssen.

Rebekka.

Å, Rosmer —!

(Madam Helseth ser ind gennem døren til højre.)

Madam Helseth.

Frøken!

Rebekka.

Siden, siden. Ikke nu.

Madam Helseth.

Bare et ord, frøken.

(Rebekka går hen til døren. Madam Helseth meddeler hende noget. De taler en stund hviskende sammen. Madam Helseth nikker og går.)

Rosmer

(urolig).

Var det noget til mig?

Rebekka.

Nej, det var bare husets sager. — Nu skulde du gå ud i den friske luft, kære Rosmer. Gå rigtig langt, skulde du.

Rosmer

(tar hatten).

Ja, kom. Så går vi sammen.

Rebekka.

Nej, kære, jeg kan ikke nu. Du får gå alene. Men ryst så alle disse tunge tankerne af dig. Lov mig det.

Rosmer.

Dem får jeg nok aldrig rystet af, — er jeg ræd for.

Rebekka.

Å, men at noget så grundløst kan ta' dig med slig magt —!

Rosmer.

Desværre, — det er nok ikke så grundløst, du. Jeg har ligget og grublet over det hele natten. Beate har kanske set rigtig alligevel.

Rebekka.

I hvad, mener du?

Rosmer.

Set rigtig, da hun trode, jeg elsked dig, Rebekka.

Rebekka.

Set rigtig i det!

Rosmer

(lægger hatten på bordet).

Jeg går og tumler med det spørsmål, — om ikke vi to hele tiden har dåret os selv — når vi kaldte vort forhold for venskab.

Rebekka.

Mener du kanske, at det lige så godt kunde kaldes et —?

Rosmer.

— kærlighedsforhold. Ja, du, jeg mener det. Allerede mens Beate leved, var det dig, jeg gav alle mine tanker til. Det var dig alene,

jeg stunded efter. Det var hos dig, jeg følte denne stille, glade, begærløse lyksalighed. Når vi tænker os rigtig om, Rebekka, — så begyndte vort samliv som en sød, løndomsfuld barneforelskelse. Uden krav og uden drømme. Følte ikke du det også på slig vis? Sig mig det.

Rebekka

(kæmper med sig selv).

Å, — jeg ved ikke, hvad jeg skal svare dig.

Rosmer.

Og det er dette inderlige liv i hinanden og for hinanden, som vi har ta't for venskab. Nej, du, — vort forhold har været et åndeligt ægteskab — kanske lige fra de første dagene af. Derfor er der brøde hos mig. Jeg havde ikke ret til det, — ikke lov for Beates skyld.

Rebekka.

Ikke lov til at leve i lykke? Tror du det, Rosmer?

Rosmer.

Hun så på vort forhold med sin kærligheds øjne. Dømte vort forhold efter sin kærligheds art. Naturligvis. Beate kunde ikke dømme anderledes, end hun gjorde.

Rebekka.

Men hvor kan du da anklage dig selv for Beates vildfarelse!

Rosmer.

I kærlighed til mig, — på sin måde, — gik hun i møllefossen. Den kendsgerning står fast, Rebekka. Den kommer jeg aldrig ud over.

Rebekka.

Å, tænk ikke på andet end den store, skønne opgave, som du har sat dit liv ind på!

Rosmer

(ryster på hodet).

Den kan visst aldrig føres igennem, du. Ikke af mig. Ikke efter det, jeg nu ved.

Rebekka.

Hvorfor ikke af dig?

Rosmer.

Fordi der aldrig vindes sejr for en sag, som har sit udspring i brøde.

Rebekka

(i udbrud).

Å, dette her er slægtstvil, — slægtsangst, — slægtsskrupler. De snakker her om, at de døde kommer igen som jagende, hvide heste. Jeg synes, dette her er noget sligt.

Rosmer.

Lad det være, hvad det være vil. Hvad hjælper det, når jeg nu ikke kan komme ifra det? Og du kan tro mig, Rebekka. Det er, som jeg siger. Den sag, som skal vinde frem til varig sejr, — den må bæres af en glad og skyldfri mand.

Rebekka.

Er glæden da så rent umistelig for dig, Rosmer?

Rosmer.

Glæden? Ja, du, — det er den.

Rebekka.

For dig, som aldrig kan lé?

Rosmer.

Alligevel. Du kan tro, jeg har store anlæg til at være glad.

Rebekka.

Nu skal du gå, kære. Langt, — rigtig langt. Hører du det? — Se, her er din hat. Og her har du stokken.

Rosmer

(tar begge dele).

Tak. Og du går ikke med?

Rebekka.

Nej, nej, jeg kan ikke nu.

Rosmer.

Jaja da. Du er nu med mig alligevel.

(Han går ud gennem forstuen. Lidt efter kikker Rebekka ud bag den åbne dør. Derpå går hun hen mod døren til højre.)

Rebekka

(åbner og siger halvhøjt).

Se så, madam Helseth. Nu kan De slippe ham ind.

(Hun går henover imod vinduet.)

(Kort efter kommer rektor Kroll ind fra højre. Han hilser taus og afmålt og beholder sin hat i hånden.)

Kroll.

Han er altså gået?

Rebekka.

Ja.

Kroll.

Plejer han gå langt?

Rebekka.

Å ja. Men idag er han så uberegnelig. Og dersom De ikke vil træffe ham —

Kroll.

Nej, nej. Det er Dem, jeg ønsker at tale med. Og ganske alene.

Rebekka.

Så er det bedst, vi nytter tiden. Sid ned, herr rektor.

(Hun sætter sig i lænestolen ved vinduet. Rektor Kroll sætter sig på en stol ved siden af hende.)

Kroll.

Frøken West, — De kan vel neppe forestille Dem, hvor dybt og smerteligt det går mig til hjertet, — dette omslag, som er sket med Johannes Rosmer.

Rebekka.

Vi var forberedt på, at så vilde ske — i førstningen.

Kroll.

Bare i førstningen?

Rebekka.

Rosmer havde det sikkre håb, at sent eller tidligt vilde De nok gå med ham.

Kroll.

Jeg!

Rebekka.

Både De og alle hans andre venner.

Kroll.

Ja, der ser De! Så skrøbelig er hans dømme-

kraft, når det gælder mennesker og forhold i livet.

Rebekka.

For resten, — når nu altså han føler det som en fornødenhed at frigøre sig til alle sider —

Kroll.

Ja men se, — det er netop det, som jeg ikke tror.

Rebekka.

Hvad tror De da?

Kroll.

Jeg tror, det er Dem, som står bag det hele.

Rebekka.

Det har De fra Deres frue, rektor Kroll.

Kroll.

Det kan være ligegyldigt, hvem jeg har det fra. Men visst er det, at jeg bærer på en stærk tvil, — en overmåde stærk tvil, siger jeg, — når jeg tænker mig om og lægger sammen hele Deres adfærd lige siden De kom hid.

Rebekka

(ser på ham).

Det foresvæver mig, at der var en tid, da De bar på en overmåde stærk tro til mig, kære rektor. En varm tro, havde jeg nær sagt.

Kroll
(dæmpet).

Hvem kunde ikke De forhekse, — når De la' an på det?

Rebekka.

La' jeg an på at —!

Kroll.

Ja, det gjorde De. Jeg er ikke så tosset nu længer, at jeg bilder mig ind, der var nogen følelse med i spillet. De vilde simpelt hen skaffe Dem indpas på Rosmersholm. Sætte Dem fast her. Det var det, jeg skulde hjælpe Dem med. Nu ser jeg det.

Rebekka.

De har altså rent glemt, at det var Beate, som tigged og trygled mig om at flytte her ud.

Kroll.

Ja, da De havde fåt forhekset hende også. Eller kan det kaldes for venskab, det, som hun kom til at føle for Dem? Det slog over i forgudelse, — i tilbedelse. Det arted ud til, — hvad skal jeg kalde det? — til et slags desperat forelskelse. Ja, det er det rette ord.

Rebekka.

De får være så god at huske på Deres søsters tilstand. Hvad mig angår, så tror jeg

ikke, jeg kan siges at være overspændt på nogen måde.

Kroll.

Nej, det er De visselig ikke. Men desto farligere blir De for de mennesker, som De vil vinde magt over. De har så let for at handle med overlæg og fuld rigtig beregning, — just fordi De bærer på et koldt hjerte.

Rebekka.

Koldt? Er De så sikker på det?

Kroll.

Nu er jeg ganske viss på det. Ellers havde De ikke kunnet gå her år efter år og forfølge Deres mål så urokkelig. Ja, ja, — De har nåd', hvad De vilde. De har fåt ham og det hele i Deres magt. Men for at sætte alt dette igennem, har De ikke skyd' at gøre ham ulykkelig.

Rebekka.

Det er ikke sandt. Det er ikke mig. Det er Dem selv, som har gjort ham ulykkelig.

Kroll.

Har jeg!

Rebekka.

Ja, da De leded ham ind i den indbildning,

at han var skyld i den forfærdelige ende, som det tog med Beate.

Kroll.

Så det har dog altså grebet ham så dybt?

Rebekka.

Det kan De vel tænke Dem. Så blødt et sind som hans —

Kroll.

Jeg trode, at en såkaldt frigjort mand forstod at sætte sig ud over alle skrupler. — Men der har vi det altså! Å ja, — i grunden så var det jo nok det, jeg vidste. Ætlingen af de mænd, som her ser ned på os, — han slipper nok for at rive sig løs fra det, som uafhændelig er gåt i arv fra slægt til slægt.

Rebekka

(ser tankefuld ned for sig).

Johannes Rosmer har svært dybe rødder i slægten. Det er både visst og sandt.

Kroll.

Ja, og det skulde De ta't hensyn til, ifald De havde havt hjertelag for ham. Men De kunde vel sagtens ikke ta' den slags hensyn. Deres forudsætninger er jo så himmelvidt forskellige fra hans.

Rebekka.

Hvilke forudsætninger, mener De?

Kroll.

Jeg mener forudsætningerne i udspringet. I oprindelsen, — frøken West.

Rebekka.

Nå så. Ja, det er ganske sandt, — jeg er gået ud fra meget ringe forhold. Men alligevel —

Kroll.

Det er ikke stand og stilling, jeg sigter til. Jeg tænker på de moralske forudsætninger.

Rebekka.

Forudsætninger —? For hvad?

Kroll.

For at De overhovedet blev til.

Rebekka.

Hvad er det, De siger!

Kroll.

Jeg siger det jo kun, fordi det forklarer hele Deres adfærd.

Rebekka.

Jeg forstår ikke dette. Fuld besked vil jeg ha'!

Kroll.

Jeg trode sandelig, De havde fuld besked. Det vilde dog ellers være besynderligt, at De lod Dem adoptere af doktor West —

Rebekka

(rejser sig).

Ah så! Nu forstår jeg.

Kroll.

— at De antog hans navn. Deres mors navn var Gamvik.

Rebekka

(går henover gulvet).

Min fars navn var Gamvik, herr rektor.

Kroll.

Deres mors bestilling måtte jo tidt og jævnt bringe hende sammen med distriktslægen.

Rebekka.

Det har De ret i.

Kroll.

Og så tar han Dem til sig, — straks da Deres mor var død. Han behandler Dem hårdt. Og dog blir De hos ham. De ved, at han ikke vil efterlade Dem en eneste skilling. De fik jo bare en kasse bøger. Og dog holder De ud

hos ham. Bærer over med ham. Plejer ham lige til det sidste.

Rebekka

(henne ved bordet, ser hånligt på ham).

Og at jeg gjorde alt dette, — det forklarer De deraf, at der var noget usædeligt, — noget forbrydersk ved min tilblivelse!

Kroll.

Hvad De gjorde for ham, udleder jeg af et uvilkårligt datterligt instinkt. Hele Deres færd for resten holder jeg for et udslag af Deres oprindelse.

Rebekka

(heftigt).

Men der er ikke et sandt ord i alt, hvad De siger! Og det kan jeg bevise! For doktor West var ikke kommen til Finmarken, da jeg blev født.

Kroll.

Undskyld, — frøken. Han kom der op året i forvejen. Det har jeg undersøgt.

Rebekka.

De tar fejl, siger jeg! De tar aldeles fejl!

Kroll.

De sa' her i forgårs, at De var ni og tyve år. Gik i det tredivte.

Rebekka.

Så? Sa' jeg det?

Kroll.

Ja, De gjorde. Og deraf kan jeg regne ud —

Rebekka.

Stop! Det hjælper ikke at regne. For jeg kan lige så gerne sige Dem det straks: Jeg er et år ældre, end jeg gir mig ud for.

Kroll

(smiler vantro).

Virkelig? Det er noget nyt. Hvorledes er det kommet?

Rebekka.

Da jeg havde fyldt de fem og tyve, så syntes jeg, — ugift som jeg var, — at jeg blev så rent for gammel. Og så tog jeg mig for at lyve et år af.

Kroll.

De? En frigjort kvinde. Nærer De fordomme angående giftealderen?

Rebekka.

Ja det var tossedumt, — og latterligt også. Men der blir altid hængende et eller andet ved en, som en ikke kan gøre sig fri for. Vi er nu slig.

Kroll.

Lad så være. Men regningen kan bli rigtig alligevel. For doktor West var deroppe på et flygtigt besøg året forinden han blev ansat.

Rebekka
(bryder ud).

Det er ikke sandt!

Kroll.

Er det ikke sandt?

Rebekka.

Nej. For det har mor aldrig talt om.

Kroll.

Så hun har ikke det?

Rebekka.

Nej, aldrig. Og ikke doktor West heller. Aldrig med et ord.

Kroll.

Kunde ikke det være, fordi de begge to havde grunde til at springe et år over? Ligesom De har gjort, frøken West. Det er kanske en ejendommelighed i slægten.

Rebekka
(går omkring, knuger og vrider hænderne).

Det er umuligt. Det er bare noget, De vil bilde mig ind. Aldrig i verden er det sandt,

dette her. Kan ikke være sandt! Aldrig i verden —!

Kroll
(rejser sig).

Men, kære, — hvorfor i guds navn tar De så på vej? De gør mig rent forfærdet! Hvad skal jeg tro og tænke —!

Rebekka.

Ingen ting. De skal hverken tro eller tænke noget.

Kroll.

Så må De sandelig forklare mig, hvorledes De kan ta' Dem den sag, — den mulighed så nær.

Rebekka
(fatter sig).

Det er jo så ganske ligefrem, rektor Kroll. Jeg har da ikke lyst til at gå her og gælde for et uægte barn.

Kroll.

Nå så. Jaja, lad os slå os til ro med den forklaring — foreløbig. Men så har De jo altså beholdt en viss — fordom på det punkt også.

Rebekka.

Ja, jeg har vel det.

Kroll.

Nå, jeg tænker, det er ligedan bevendt med det meste af dette her, som De kalder for Deres frigjorthed. De har læst Dem til en hel hob nye tanker og meninger. De har fåt vide et slags besked om forskninger på forskellige områder, — forskninger, som synes at omstyrte adskilligt af det, der hidtil hos os har gældt for uomstødeligt og uangribeligt. Men alt dette er bare ble't en viden hos Dem, frøken West. En kundskab. Det er ikke gåt Dem i blodet.

Rebekka
(betænkelig).

Kan hænde, De har ret i det.

Kroll.

Ja, bare prøv De Dem selv, så skal De se! Og når det står slig til med Dem, så kan en sagtens vide, hvorledes det er fat med Johannes Rosmer. Det er jo den rene, skære galskab, — det er at rende lige lukt ind i fordærvelsen, når han vil træde åbenlyst frem og bekende sig som en frafalden! Tænk, — han med denne skyhed i sindet! Tænk Dem ham forstødt, — forfulgt af den kreds, han hidtil har tilhørt. Udsat for hensynsløse angreb af de bedste i

samfundet. Aldrig i dette liv blir han mand for at stå det ud.

Rebekka.

Han må stå det ud! Nu er det for sent for ham at trække sig tilbage.

Kroll.

Aldeles ikke for sent. Ikke på nogen måde. Hvad der er sked, det kan ties ned, — eller det kan i det mindste fortolkes som en blot og bart forbigående om end beklagelig forvildelse. Men — en forholdsregel er rigtignok uomgængelig fornøden.

Rebekka.

Og hvad er det for noget?

Kroll.

De må få ham til at legalisere forholdet, frøken West.

Rebekka.

Det forhold, som han står i til mig?

Kroll.

Ja. De må sé at få ham til det.

Rebekka.

De kan altså slet ikke gøre Dem fri for den tro, at vort forhold trænger til at — legaliseres, som De siger?

Kroll.

Jeg vil ikke indlade mig nærmere på sagen selv. Men jeg tror rigtignok at ha' iagttaget, at der, hvor det falder lettest at bryde med alle såkaldte fordomme, det er i — hm.

Rebekka.

Det er i forholdet mellem mand og kvinde, mener De?

Kroll.

Ja, — oprigtig talt, — jeg tror det.

Rebekka

(driver henover gulvet og ser ud gennem vinduet).

Jeg havde nær sagt, — gid De havde ret, rektor Kroll.

Kroll.

Hvad mener De med det? De siger det så besynderlig.

Rebekka.

Å hvad! Lad os ikke snakke mere om de ting. — Ah, — der kommer han.

Kroll.

Allerede! Så vil jeg gå.

Rebekka

(hen til ham).

Nej, — bli' her. For nu skal De få høre noget.

Kroll.

Ikke nu. Jeg synes ikke, jeg tåler at sé ham.

Rebekka.

Jeg bér Dem, — bli'. Gør det. Ellers vil De angre det siden. Det er sidste gang jeg be'r Dem om noget.

Kroll

(ser forundret på hende og lægger hatten fra sig).

Nu vel, frøken West. Lad så være da.

(Det er en stund stille. Da kommer Johannes Rosmer ind fra forstuen.)

Rosmer

(ser rektoren, standser i døren).

Hvad! — Er du her!

Rebekka.

Han vilde helst ikke ha' mødt dig, Rosmer.

Kroll
(uvilkårligt).

Du!

Rebekka.

Ja, herr rektor. Rosmer og jeg — vi siger du til hinanden. Forholdet imellem os har ført det med sig.

Kroll.

Var det det, som De lovte, jeg skulde få høre?

Rebekka.

Både det — og lidt mere til.

Rosmer
(kommer nærmere).

Hvad er hensigten med besøget her idag?

Kroll.

Jeg vilde endnu en gang prøve på at standse dig og vinde dig tilbage.

Rosmer
(peger på avisen).

Efter det, som står der?

Kroll.

Jeg har ikke skrevet det.

Rosmer.

Gjorde du noget skridt for at holde det tilbage.

Kroll.

Det vilde ha' været uforsvarligt imod den sag, jeg tjener. Og desuden så stod det ikke i min magt.

Rebekka

(river avisen i stykker, krøller stumperne sammen og kaster dem bag ovnen).

Se så. Nu er det ude af øje. Og lad det så være ude af sind også. For der kommer ikke mere af den slags, Rosmer.

Kroll.

A ja, kunde De så sandt mage det så.

Rebekka.

Kom, og lad os sætte os, kære. Alle tre. Så vil jeg sige det altsammen.

Rosmer

(sætter sig uvilkårligt).

Hvad er det for noget, som er kommet over dig, Rebekka! Denne uhyggelige ro —. Hvad er det for noget?

Rebekka.

Beslutningens ro. (sætter sig.) Sæt Dem, De også, rektor.

(Rektor Kroll tar plads i sofaen.)

Rosmer.

Beslutningens, siger du. Hvilken beslutning?

Rebekka.

Jeg vil gi' dig igen, hvad du trænger for at leve livet. Du skal få din glade skyldfrihed tilbage, kære ven.

Rosmer.

Men hvad er dog dette!

Rebekka.

Jeg vil bare fortælle. Der behøves ikke andet.

Rosmer.

Nu!

Rebekka.

Da jeg var kommen her ned fra Finmarken — sammen med doktor West, — så syntes jeg, at der ligesom åbned sig en ny, stor, vid verden for mig. Doktoren havde lært mig både løst og fast. Alt det spredte, som jeg vidste

om tingene i livet den gang. (kæmpende og neppe hørligt.) Og så —

Kroll.

Og så?

Rosmer.

Men, Rebekka, — dette her ved jeg jo.

Rebekka

(tar sig sammen).

Ja, ja, — det har du i grunden ret i. Du ved nok om dette.

Kroll

(ser fast på hende).

Det er kanske rettest, at jeg går.

Rebekka.

Nej, De skal bli' siddende, kære rektor. (til Rosmer.) Ja, det var altså det, ser du, — jeg vilde være med i den nye tid, som brød frem. Være med i alle de nye tankerne. — Rektor Kroll fortalte mig en dag, at Ulrik Brendel havde havt svær magt over dig en tid, mens du endnu var gut. Jeg syntes, det måtte kunne gå an for mig at ta' dette her op igen.

Rosmer.

Kom du hid med en dulgt hensigt —!

Rebekka.

Jeg vilde, at vi to skulde gå sammen fremad i frihed. Altid videre. Altid yderligere frem. — Men så var der jo denne skumle, uoverstigelige mur imellem dig og den hele, fulde frigørelse.

Rosmer.

Hvilken mur, mener du?

Rebekka.

Jeg mener det, Rosmer, at du ikke kunde vokse dig fri uden i det lyse solskinnet. Og så gik du her og skranted og sygned i et sligt ægteskabs mørke.

Rosmer.

Aldrig før idag har du talt til mig om mit ægteskab på den måde.

Rebekka.

Nej, det turde jeg ikke, for så havde jeg skræmt dig.

Kroll

(nikker til Rosmer).

Hører du det!

Rebekka

(blir ved).

Men jeg skønte godt, hvor frelsen var for dig. Den eneste frelse. Og så handled jeg.

Rosmer.

Hvad er det for handlinger, du sigter til?

Kroll.

Vil De dermed sige, at —!

Rebekka.

Ja, Rosmer —. (rejser sig.) Bli' bare siddende. De også, rektor Kroll. Men nu må det for dagen. Det var ikke dig, Rosmer. Du er skyldfri. Det var mig, som lokked —, som kom til at lokke Beate ud på de vildsomme veje —

Rosmer

(springer op).

Rebekka!

Kroll

(op fra sofaen).

— på de vildsomme veje!

Rebekka.

På de veje, — som førte til møllefossen. Nu ved I det, begge to.

Rosmer

(som bedøvet).

Men jeg forstår ikke —. Hvad er det, hun står og siger? Jeg forstår ikke et ord —!

Kroll.

Å jo, du. Jeg begynder at forstå.

Rosmer.

Men hvad har du da gjort! Hvad har du da kunnet sige hende for noget? Der var jo intet. Slet intet!

Rebekka.

Hun fik vide, at du holdt på at arbejde dig ud af alle de gamle fordommene.

Rosmer.

Ja, men det gjorde jeg jo ikke dengang.

Rebekka.

Jeg vidste, at du snart vilde komme til at gøre det.

Kroll

(nikker til Rosmer).

Aha!

Rosmer.

Og så? Hvad mere? Nu vil jeg vide resten også.

Rebekka.

En tid bagefter — så bad og bønfaldt jeg hende om, at jeg måtte få rejse fra Rosmersholm.

Rosmer.

Hvorfor vilde du rejse — dengang?

Rebekka.

Jeg vilde ikke rejse. Jeg vilde bli' her, hvor jeg var. Men jeg sa' til hende, at det nok var bedst for os alle — om jeg kom bort i tide. Jeg lod hende forstå, at blev jeg længere her, — så kunde der, — så kunde der ske, — hvad det så skulde være.

Rosmer.

Dette er altså, hvad du har sagt og gjort.

Rebekka.

Ja, Rosmer.

Rosmer.

Det var det, som du kaldte at handle.

Rebekka

(med brudt stemme).

Jeg kaldte det så, ja.

Rosmer

(lidt efter).

Har du nu skriftet alt, Rebekka?

Rebekka.

Ja.

Kroll.

Ikke alt.

Rebekka

(ser skræmt på ham).

Hvad mere skulde der være?

Kroll.

Lod De så ikke til slut Beate forstå, at det var nødvendigt, — ikke blot at det var bedst, — men at det var nødvendigt, af hensyn til Dem og Rosmer, at De rejste et andet steds hen — så fort som muligt? — Nu?

Rebekka

(sagte og utydeligt).

Kanske jeg sa' noget sligt også.

Rosmer

(segner ned i lænestolen ved vinduet).

Og dette spind af løgn og bedrag har hun, — den ulykkelige syge, gåt her og trod på! Trod så fuldt og fast! Så uryggelig! (ser op på Rebekka.) Og aldrig vendte hun sig til mig. Aldrig med et ord! Å, Rebekka, — jeg ser det på dig, — du har rådet hende fra det!

Rebekka.

Hun havde jo sat sig i hodet, at hun, — som børnløs hustru, ikke havde ret til at være

her. Og så bildte hun sig ind, det var pligt imod dig at vige pladsen.

Rosmer.

Og du, — du gjorde intet for at få hende ud af denne indbildning?

Rebekka.

Nej.

Kroll.

De bestyrked hende kanske i den? Svar! Gjorde De ikke det?

Rebekka.

Hun forstod mig vel så, kan jeg tro.

Rosmer.

Ja, ja, — og for din vilje bøjed hun sig i alle ting. Og så gav hun plads. (springer op.) Hvor kunde, — hvor kunde du drive dette forfærdelige spil!

Rebekka.

Jeg syntes, at her var to liv at vælge imellem, Rosmer.

Kroll

(strængt og myndigt).

De havde ingen ret til at træffe et sligt valg!

Rebekka
(heftig).

Men tror I da, at jeg gik her og handled med kold og kløgtig fatning! Jeg var da ikke slig, dengang, som nu, da jeg står og fortæller det. Og så er der da vel to slags vilje i et menneske, skulde jeg mene! Jeg vilde ha' Beate væk. På den ene måden eller på den anden. Men jeg trode aldrig, at det skulde komme alligevel. Ved hvert skridt, som jeg fristed og voved fremad, syntes jeg ligesom noget skreg indeni mig: Nu ikke længer! Ikke et skridt længer! — Og så kunde jeg ikke la' det være endda. Jeg måtte friste et bitte lidet gran til. Bare et eneste et. Og så et til — og altid et til. — Og så kom det. — Det er på den vis, sligt noget går for sig.

(kort taushed.)

Rosmer
(til Rebekka).

Hvorledes tror du, det herefter skal gå med dig? Efter dette?

Rebekka.

Med mig får det gå, som det kan. Det kommer det ikke så nøje an på.

Kroll.

Ikke et ord, som tyder på anger. Føler De kanske ingen?

Rebekka

(koldt afvisende).

Undskyld, herr rektor, — det er en sag, som ikke kommer nogen anden ved. Det skal jeg nok klare med mig selv.

Kroll

(til Rosmer).

Og denne kvinde er det, som du lever under tag sammen med. I fortroligt forhold til. (ser om på portrætterne.) Å, — de, som er borte, — de skulde bare se op nu!

Rosmer.

Går du indover til byen?

Kroll

(tar sin hat).

Ja. Jo før jo heller.

Rosmer

(tar ligeledes sin hat)

Så går jeg med dig.

Kroll.

Vil du det! Ja, jeg tænkte nok, vi ikke helt havde mistet dig.

Rosmer.

Kom så, Kroll! Kom så!

(De går begge ud gennem forstuen uden at se til Rebekka.)
(Lidt efter går Rebekka forsigtig hen til vinduet og kikker ud mellem blomsterne.)

Rebekka

(taler halvhøjt med sig selv).

Ikke over kloppen idag heller. Går ovenom. Kommer aldrig over møllefossen. Aldrig. (går fra vinduet.) Ja, ja da!

(Hun går hen og trækker i klokkestrengen.)
(Kort efter kommer madam Helseth ind fra højre.)

Madam Helseth.

Hvad er det, frøken?

Rebekka.

Madam Helseth, vil De kanske være så snil at få min rejsekoffert hentet ned fra loftet.

Madam Helseth.

Rejsekofferten?

Rebekka.

Ja, den brune sælskindskofferten, som De ved.

Madam Helseth.

Ja vel. Men gud bevare mig, — vil da frøkenen ud og rejse?

Rebekka.

Ja, — nu vil jeg ud og rejse, madam Helseth.

Madam Helseth.

Og det så fort på timen!

Rebekka.

Så fort jeg har fåt pakket.

Madam Helseth.

Nu har jeg da aldrig hørt magen! Men frøkenen kommer da vel snart igen, ved jeg?

Rebekka.

Jeg kommer aldrig mere igen.

Madam Helseth.

Aldrig! Men herre gud, hvorledes skal det bli' her på Rosmersholm, når ikke frøken

West er her længer? Nu havde den stakkers pastoren fåt det så godt og hyggeligt.

Rebekka.

Ja, men idag er jeg blet ræd, madam Helseth.

Madam Helseth.

Ræd! Jøsses, — hvorfor det da?

Rebekka.

Jo, for jeg synes, jeg har set ligesom et skimt af hvide heste.

Madam Helseth.

Af hvide heste! Midt på lyse dagen!

Rebekka.

Å, de er nok ude både tidlig og sent, — de hvide hestene på Rosmersholm. (slår over.) Nå, — det var altså rejsekofferten, madam Helseth.

Madam Helseth.

Ja vel. Rejsekofferten.

(De går begge ud til højre.)

FJERDE AKT.

(Dagligstuen på Rosmersholm. Det er sen aften. Lampen, med skærm over, brænder på bordet.)

(Rebekka West står ved bordet og pakker nogle småting ned i en vadsæk. Hendes kåbe, hat og det hvide hæklede uldsjal hænger over sofaryggen.)

(Madam Helseth kommer ind fra højre.)

Madam Helseth
(taler dæmpet og synes forbeholden).

Ja, nu er alle sagerne båret ud, frøken. De står i køkkengangen.

Rebekka.

Godt. Kusken er vel tilsagt?

Madam Helseth.

Ja. Han spør', hvad tid han skal være her med vognen.

Rebekka.

Jeg tænker, så omkring klokken elleve. Dampskibet går ved midnat.

Madam Helseth
(lidt nølende).

Men pastoren da? Hvis han nu ikke kommer hjem til den tid?

Rebekka.

Jeg rejser alligevel. Skulde jeg ikke få se ham, så kan De sige, at jeg skriver ham til. Et langt brev. Sig det.

Madam Helseth.

Ja, det kan jo være bra' nok — dette med at skrive. Men, stakkers frøken, — jeg synes nu, De skulde prøve på at snakke med ham en gang til.

Rebekka.

Kanske det. Eller kanske ikke alligevel.

Madam Helseth.

Nej, — at jeg skulde opleve dette her, — det havde jeg da aldrig tænkt!

Rebekka.

Hvad havde De da tænkt, madam Helseth?

Madam Helseth.

A, jeg havde rigtignok tænkt, at pastor Rosmer var reellere mand end som så.

Rebekka.

Reellere?

Madam Helseth.

Ja min sandten siger jeg så.

Rebekka.

Men, kære, hvad mener De da med det?

Madam Helseth.

Jeg mener, som sandt og ret er, frøken. Han skulde ikke fri sig ifra det på den måden, ikke.

Rebekka

(ser på hende).

Hør nu her, madam Helseth. Sig mig ærligt og oprigtigt, — hvorfor tror De, jeg rejser bort?

Madam Helseth.

Herre gud, det er vel nødvendigt, frøken. Å ja, ja, ja! Men jeg synes rigtignok ikke, det er pent gjort af pastoren. Mortensgård var da undskyldt, han. For hun havde jo sin mand i live. Så de to kunde ikke gifte sig sammen,

om de aldrig så gerne vilde. Men sé, pastoren, han — hm!

Rebekka
(med et svagt smil).

Skulde De kunnet tænkt Dem sligt noget om mig og pastor Rosmer?

Madam Helseth.

Aldrig i verden. Ja, jeg mener, — ikke før idag.

Rebekka.

Men idag altså —?

Madam Helseth.

Nå, — efter alt det stygge, som folk siger der skal stå om pastoren i bladene, så —

Rebekka.

Aha!

Madam Helseth.

For det er min mening, at den mand, som kan gå over til Mortensgårds reglion, ham kan en, min sandten, tro til hvad det så skal være.

Rebekka.

Å ja, det er vel så, det. Men jeg da? Hvad siger De om mig?

Madam Helseth.

Bevar's vel, frøken, — Dem synes jeg ikke det er så stort at sige på. Det er vel ikke så godt for et ensligt fruentimmer at stå imod, kan jeg tro. — Vi er jo alle sammen mennesker, frøken West.

Rebekka.

Det er et sandt ord, madam Helseth. Vi er alle sammen mennesker. — Hvad lytter De efter?

Madam Helseth
(sagte).

Å Jøsses, — der tror jeg han kommer lige akkurat.

Rebekka
(farer sammen).

Altså alligevel —! (bestemt.) Nå ja. Lad så være.

(Johannes Rosmer kommer ind fra forstuen.)

Rosmer
(ser rejsetøjet, vender sig til Rebekka og spørger).

Hvad betyder dette her?

Rebekka.

Jeg rejser.

Rosmer.

Straks?

Rebekka.

Ja. (til madam Helseth.) Altså klokken elleve.

Madam Helseth.

Godt og vel, frøken.

(Hun går ud til højre.)

Rosmer

(efter et kort ophold).

Hvor rejser du hen, Rebekka?

Rebekka.

Nordover med dampskibet.

Rosmer.

Nordover? Hvad vil du der nord?

Rebekka.

Det var jo der, jeg kom fra.

Rosmer.

Men der oppe har du jo ikke noget at gøre nu.

Rebekka.

Det har jeg ikke her nede heller.

Rosmer.

Hvad tænker du da at ta' dig til?

Rebekka.

Jeg ved ikke. Jeg vil bare sé at få ende på det.

Rosmer.

Få ende på det?

Rebekka.

Rosmersholm har knækket mig.

Rosmer

(blir opmærksom).

Siger du det?

Rebekka.

Knækket mig sønder og sammen. — Jeg havde så frisk og så modig en vilje, da jeg kom hid. Nu er jeg bøjet ind under en fremmed lov. — Herefterdags tror jeg ikke, jeg tør vove mig til nogen verdens ting.

Rosmer.

Hvorfor ikke? Hvad er det for en lov, som du siger, at du er —?

Rebekka.

Kære, lad os ikke tale om det nu. — Hvad blev det så til med dig og rektoren?

Rosmer.

Vi har sluttet fred.

Rebekka.

Ja så. Det blev altså til det.

Rosmer.

Han samled hele vor gamle vennekreds sammen hos sig. De har gjort mig det indlysende, at arbejdet for at adle sindene, — det ligger slet ikke for mig. — Og det er desuden noget så håbløst i sig selv, du. — Jeg lar det ligge.

Rebekka.

Ja, ja, — det er vel kanske bedst så.

Rosmer.

Siger du det nu? Er du nu af den mening?

Rebekka.

Jeg er kommen til den mening. I de sidste par dagene.

Rosmer.

Du lyver, Rebekka.

Rebekka.

Lyver —!

Rosmer.

Ja, du lyver. Du har aldrig trod på mig. Aldrig har du trod, at jeg var mand for at kæmpe den sag frem til nogen sejr.

Rebekka.

Jeg har trod, at vi to sammen skulde komme til at magte det.

Rosmer.

Det er ikke sandt. Du har trod, at du selv skulde kunne udrette noget stort i livet. At du kunde bruge mig til det, som du vilde ha' frem. At jeg kunde være dig tjenlig for dine formål. Det har du trod.

Rebekka.

Hør nu, Rosmer —

Rosmer

(sætter sig tungt ned i sofaen).

Å lad være! Jeg ser nu til bunds i det

hele. Jeg har været som en handske i dine hænder.

Rebekka.

Hør nu, Rosmer. Lad os tales ved om dette her. Det blir sidste gang. (sætter sig i en stol ved sofaen.) Jeg havde tænkt, at jeg vilde skrive dig til om det altsammen, — når jeg var kommen der nord igen. Men det blir vel bedst, at du straks får høre det.

Rosmer.

Har du endnu mere at tilstå?

Rebekka.

Jeg har det store igen.

Rosmer.

Hvilket store?

Rebekka.

Det, som du aldrig har anet. Det, som gir både lys og skygge til alt det øvrige.

Rosmer

(ryster på hodet).

Jeg forstår ikke noget af dette.

Rebekka.

Det er ganske sandt, at jeg engang la' mine garn ud for at vinde indpas her på Rosmersholm. For jeg mente som så, at jeg nok skulde komme til at gøre min lykke her. Enten på den ene måden eller på den anden, — skønner du.

Rosmer.

Du fik da også drevet igennem — det, som du vilde.

Rebekka.

Jeg tror, jeg kunde drevet igennem, hvad det så skulde være — dengang. For da havde jeg endnu min modige, fribårne vilje. Jeg kendte ikke hensyn at ta'. Ikke forhold at vige af vejen for. — Men så kom begyndelsen til det, som har knækket viljen i mig — og skræmt mig så ynkelig for hele livet.

Rosmer.

Hvad kom? Tal, så jeg kan forstå dig.

Rebekka.

Da kom det over mig, — dette vilde, ubetvingelige begær —. Å, Rosmer —!

Rosmer.

Begær? Du —! Efter hvad?

Rebekka.

Efter dig.

Rosmer
(vil springe op).

Hvad er dette!

Rebekka
(standser ham).

Bliv siddende, kære. Nu skal du få høre videre.

Rosmer.

Og du vil sige — at du har elsket mig — på slig vis!

Rebekka.

Jeg syntes, det måtte kaldes at elske — dengang. At dette var kærlighed, syntes jeg. Men det var det ikke. Det var, som jeg siger dig. Det var et vildt, ubetvingeligt begær.

Rosmer
(med møje).

Rebekka, — er det virkelig dig selv, — dig — dig, som du sidder her og fortæller alt dette om!

Rebekka.

Ja, hvad synes du, Rosmer!

Rosmer.

Ud af dette, — under magten af dette var det altså, at du — at du handled, som du kalder det.

Rebekka.

Det var over mig som et vejr ved havet. Det var som et af de vejr, vi kan ha' ved vintertid der nordpå. Det tar en, — og bær' en med sig, du, — så langt det skal være. Ikke tanke om at stå imod.

Rosmer.

Så fejed det den ulykkelige Beate ud i møllefossen.

Rebekka.

Ja, for der stod som en kamp på bådkølen mellem Beate og mig i den tid.

Rosmer.

Du var visselig den stærkeste på Rosmersholm. Stærkere, end både Beate og jeg tilsammen.

Rebekka.

Jeg kendte dig så vidt, at jeg vidste, — til dig var ingen vej fremkommelig, før du var gjort fri både i forholde — og i sind.

Rosmer.

Men jeg begriber dig ikke, Rebekka. Du, — du selv, — hele din adfærd er mig en uløselig gåde. Nu er jeg jo fri, — både i sind og i forhold. Du står nu helt fremme ved det mål, du fra først af havde sat dig. Og så alligevel —!

Rebekka.

Aldrig har jeg stået længere fra målet end nu.

Rosmer.

— og så alligevel, siger jeg, — da jeg igår spurte dig, — bad dig: bliv min hustru, — da skreg du ud som i skræk, at det aldrig kunde ske.

Rebekka.

Da skreg jeg ud i fortvilelse, du.

Rosmer.

Hvorfor?

Rebekka.

Fordi Rosmersholm har magtstjålet mig. Her har jeg fået min egen modige vilje stækket. Og forkluddret! Den tid er forbi for mig, da jeg turde vove, hvad det så skulde være. Jeg har mistet evnen til at handle, Rosmer.

Rosmer.

Sig mig, hvorledes dette er kommet.

Rebekka.

Det er kommet gennem samlivet med dig.

Rosmer.

Men hvorledes? Hvorledes?

Rebekka.

Da jeg var ble't alene med dig her, — og da du var ble't dig selv —

Rosmer.

Ja, ja?

Rebekka.

— for du var aldrig helt ud dig selv, så længe Beate leved —

Rosmer.

Desværre, det har du nok ret i.

Rebekka.

Men da jeg så fik leve sammen med dig her, — i stilhed, — i ensomhed, — da du gav mig alle dine tanker uforbeholdent, — hver en stemning, så blødt og så fint, som du følte den, — da gik det store omslag for sig. Lidt efter lidt, — skønner du. Næsten umærkelig, —

men så overvældende til slut. Lige til bunden af mit sind.

Rosmer.

Å, hvad er dog dette her, Rebekka!

Rebekka.

Alt det andet, — dette stygge, sansedrukne begær, det kom så langt, så langt bort fra mig. Alle disse opjagede magter slog sig stilfærdigt ned i taushed. Der faldt en sindshvile over mig, — en stilhed, som på et fugleberg under midnatssolen oppe hos os.

Rosmer.

Sig mere om dette. Alt, hvad du ved at sige.

Rebekka.

Der er ikke stort andet, du. Der er bare det, at så kom der kærlighed op i mig. Den store, forsagende kærlighed, som nøjer sig med samlivet, slig, som det har været imellem os to.

Rosmer.

Å, ifald jeg blot havde anet et fnug af alt dette!

Rebekka.

Bedst så, som det er. Igår, — da du

spurte mig, om jeg vilde være din hustru, — da jubled jeg ud —

Rosmer.

Ja, gjorde du ikke det, Rebekka! Jeg syntes, jeg forstod det så.

Rebekka.

Et øjeblik, ja. I selvforglemmelse. For det var min fordums frejdige vilje, som holdt på at gøre sig fri igen. Men nu har den ikke mere nogen magt, — i længden, ikke.

Rosmer.

Hvorledes forklarer du, hvad der er sked med dig?

Rebekka.

Det er rosmer-slægtens livssyn, — eller dit livssyn i alle fald, — som har smittet min vilje.

Rosmer.

Smittet?

Rebekka.

Og gjort den syg. Trælbundet den under love, som før ikke galdt for mig. Du, — samlivet med dig, — har adlet mit sind —

Rosmer.

Å, turde jeg så sandt tro det!

Rebekka.

Du kan trygt tro det. Det rosmerske livssyn adler. Men — (ryster på hodet.) — men, — men —

Rosmer.

Men? Nu?

Rebekka.

— men det dræber lykken, du.

Rosmer.

Siger du det, Rebekka?

Rebekka.

For mig i det mindste.

Rosmer.

Ja, men ved du det så visst. Om jeg nu spurte dig igen —? Bad dig så bønligt —

Rebekka.

Å, kære, — kom aldrig mere ind på dette her! Det er umulige ting —! Ja, for du skal vide det, Rosmer, at jeg har en — fortid bag mig.

Rosmer.

Noget mere, end det, du har fortalt?

Rebekka.

Ja. Noget andet og noget mere.

Rosmer

(med et svagt smil).

Er det ikke underligt, du, Rebekka? Tænk, at en anelse om sligt noget har strejfet mig en gang imellem.

Rebekka.

Har det! Og endda så —? Alligevel? —

Rosmer.

Jeg trode aldrig på det. Jeg bare legte med det, — sådan i tankerne, forstår du.

Rebekka.

Hvis du kræver det, så vil jeg nu straks sige dig dette også.

Rosmer

(afværgende).

Nej, nej! Ikke et ord vil jeg vide. Hvad det så end er, — så har jeg glemsel for det.

Rebekka.

Men jeg ikke.

Rosmer.

Å, Rebekka —!

Rebekka.

Ja, du, — det er jo det forfærdelige, at nu, da al livets lykke bydes mig med fulde hænder, — nu er jeg ble't slig, at min egen fortid stænger for mig.

Rosmer.

Din fortid er død, Rebekka. Den har ikke længere noget tag i dig, — ikke nogen sammenhæng med dig, — slig, som du nu er.

Rebekka.

Å, kære, det er nok bare talemåder, du. End skyldfriheden da? Hvor tar jeg den fra.

Rosmer
(tungt).

Ja, ja, — skyldfriheden.

Rebekka.

Skyldfriheden, ja. I den er lykken og glæden. Det var jo den lære, som du vilde gøre levende i alle disse vordende, glade adelsmennesker —

Rosmer.

Å, mind mig ikke om det. Det var bare en halvfærdig drøm, Rebekka. En overilet indskydelse, som jeg ikke selv tror på længer. — Menneskene lar sig nok ikke adle udenfra, du.

Rebekka
(sagte).

Ikke gennem den stille kærlighed, tror du?

Rosmer
(tankefuld).

Ja, — det er jo det, som vilde være det store. Det herligste næsten i hele livet, synes jeg. — Ifald så var. (vrider sig i uro.) Men hvorledes kommer jeg på det rene med det spørsmål? Til bunds i det?

Rebekka.

Tror du mig ikke, Rosmer?

Rosmer.

Å, Rebekka, — hvor kan jeg tro fuldt ud på dig? På dig, som har gåt her og dækket og dulgt så usigelig meget! — Nu kommer du frem med dette nye. Ligger der nogen hensigt under, — så sig mig det rent ud. Er der kanske et eller andet, som du ønsker at opnå

ved det. Jeg vil jo så gerne gøre for dig alt, hvad jeg kan.

Rebekka
(vrider hænderne).

Å, denne dræbende tvil —! Rosmer, — Rosmer —!

Rosmer.

Ja, er det ikke forfærdeligt, du? Men jeg kan ikke gøre ved det. Jeg vil aldrig komme til at fri mig fra tvilen. Aldrig vide visst, at jeg har dig i hel og ren kærlighed.

Rebekka.

Men er der da ikke noget, inderst i dig selv, som vidner for, at med mig er der sket en forvandling! Og at forvandlingen er sket ved dig, — ved dig alene!

Rosmer.

A du, — jeg tror ikke længer på min evne til at forvandle mennesker. Jeg tror ikke på mig selv i nogen sag mere. Jeg tror hverken på mig eller på dig.

Rebekka
(ser mørkt hen på ham).

Hvorledes vil du da kunne leve livet?

Rosmer.

Ja, det forstår jeg ikke selv. Jeg begriber det ikke. Jeg tror ikke, jeg kan leve det. — Og jeg ved jo heller ikke den ting i verden, som det kunde være værdt at leve for.

Rebékka.

Å livet, — det har fornyelse i sig. Lad os holde fast ved det, du. — Vi kommer tidsnok ud af det.

Rosmer

(springer urolig op).

Så giv mig troen igen! Troen på dig, Rebekka! Troen på din kærlighed! Vidnesbyrd! Vidnesbyrd vil jeg ha'!

Rebekka.

Vidnesbyrd? Hvor kan jeg gi' dig vidnesbyrd —!

Rosmer.

Det må du! (går henover gulvet.) Jeg bærer ikke dette øde, — denne forfærdelige tomhed, — dette, — dette —

(Det banker hårdt på forstuedøren.)

Rebekka

(farer op fra stolen).

Ah, — hørte du det!

(Døren åbnes. Ulrik Brendel kommer ind. Han er iført mansketskjorte, sort frakke og gode støvler udenpå benklæderne. For øvrigt er han klædt som forrige gang. Ser forstyrret ud.)

Rosmer.

A, er det Dem, herr Brendel!

Brendel.

Johannes, min gut, — jeg hilser dig — farvel!

Rosmer.

Hvor vil De hen så sent?

Brendel.

Nedad bakke.

Rosmer.

Hvorledes —?

Brendel.

Nu går jeg hjemover, min dyrebare lærling. Jeg har fåt hjemvé efter det store ingenting.

Rosmer.

Der er hændt Dem noget, herr Brendel! Hvad er det?

Brendel.

Så du observerer forvandlingen? Ja, — du må vel det. Da jeg sidst betrådte denne sal, — da stod jeg for dig som velstandsmand og slog mig på brystlommen.

Rosmer.

Så! Jeg forstår ikke ganske —

Brendel.

Men slig, som du i denne nat ser mig, er jeg en afsat konge på askedyngen af mit brændte slot.

Rosmer.

Hvis der er noget, som jeg kan hjælpe Dem med —

Brendel.

Du har konserveret dit barnehjerte, Johannes. Kan du yde mig et lån?

Rosmer.

Ja, ja, så gerne det!

Brendel.

Kan du afsé et ideal eller to?

Rosmer.

Hvad for noget, siger De?

Brendel.

Et par aflagte idealer. Så gør du en god gerning. For nu er jeg læns, min kære gut. Blank og bar.

Rebekka.

Kom De ikke til at holde Deres foredrag?

Brendel.

Nej, forlokkende dame. Hvad synes De vel! Just som jeg står parat til at tømme overflødighedshornet, gør jeg den penible opdagelse, at jeg er bankerot.

Rebekka.

Men alle Deres uskrevne værker da?

Brendel.

I fem og tyve år har jeg siddet, som gnieren sidder på sit låsede pengeskrin. Og så igår, — da jeg åbner og vil hente skatten frem, — så er der ingen. Tidens tænder havde maset den til støv. Der var nichts og ingenting i hele stadsen.

Rosmer.

Men véd De nu det så visst?

Brendel.

Her er ikke rum for tvil, min yndling. Præsidenten har overtydet mig om det.

Rosmer.

Præsidenten?

Brendel.

Nå ja, — excellencen da. Ganz nach Belieben.

Rosmer.

Ja, men hvem mener De?

Brendel.

Peder Mortensgård naturligvis.

Rosmer.

Hvad!

Brendel

(hemmelighedsfuldt).

Hys, hys, hys! Peder Mortensgård er fremtidens høvding og herre. Aldrig har jeg været stedet for en større åsyn. Peder Mortensgård har almægtigheds-evnen i sig. Han kan gøre alt, hvad han vil.

Rosmer.

Å tro dog ikke det.

Brendel.

Jo, min gut! For Peder Mortensgård vil aldrig mere, end han kan. Peder Mortensgård er kapabel til at leve livet uden idealer. Og det, — ser du, — det er just handlingens og sejrens store hemmelighed. Det er summen af al verdens visdom. Basta!

Rosmer

(lavmælt).

Nu skønner jeg, — at De går herfra fattigere end De kom.

Brendel.

Bien! Tag så et Beispiel af din gamle lærer. Stryg ud alt, hvad han gik her og prented ind i dig. Byg ikke din borg på svigtende sand. Og se dig for, — og prøv dig frem, — før du bygger på denne yndefulde skabning, som her forsøder dit liv.

Rebekka.

Er det mig, De mener?

Brendel.

Ja, min tiltrækkende havfrue.

Rebekka.

Hvorfor skulde ikke jeg være at bygge på?

Brendel

(et skridt nærmere).

Jeg har ladet mig sige, at min fordums lærling har en livssag at føre til sejr.

Rebekka.

Og så —?

Brendel.

Sejren er ham sikkret. Men, — vel at mærke, — paa et ufravigeligt vilkår.

Rebekka.

Hvilket?

Brendel
(tar hende lempeligt om håndledet).

At den kvinde, som elsker ham, gladelig går ud i køkkenet og hakker sin fine rosenhvide lillefinger af, — her, — just her ved det midterste led. Item at bemeldte elskende kvinde — ligeledes gladelig — snitter af sig det så uforlignelig formede venstre øre. (slipper hende og vender sig til Rosmer.) Farvel, min sejrende Johannes.

Rosmer.

Vil De gå nu? I mørke natten?

Brendel.

Mørke natten er bedst. Fred være med jer.
(Han går.)
(Der er en stund stille i stuen.)

Rebekka
(ånder tungt).

Å, hvor her er kvalmt og lummert!
(Hun går hen til vinduet, åbner det og blir stående der.)

Rosmer
(sætter sig i lænestolen henne ved ovnen).

Der blir nok ikke andet for alligevel, Rebekka. Jeg ser det. Du må rejse.

Rebekka.

Ja, jeg øjner ikke noget valg.

Rosmer.

Lad os nytte den sidste stund. Kom her hen og sæt dig hos mig.

Rebekka

(går hen og sætter sig i sofaen).

Hvad vil du mig så, Rosmer?

Rosmer.

Først vil jeg nu sige dig det, at du ikke har nødig at nære bekymring for din fremtid.

Rebekka

(smiler).

Hm. Min fremtid.

Rosmer.

Jeg har forudsét alle muligheder. For længe siden. Hvad der så end sker, så er der sørget for dig.

Rebekka.

Det også, du kære.

Rosmer.

Det burde du da kunnet sagt dig selv.

Rebekka.

Der er gåt mere end år og dag siden jeg tænkte på sligt noget.

Rosmer.

Ja, ja, — du mente vel, at det aldrig kunde bli' anderledes mellem os, end det var.

Rebekka.

Ja, så trode jeg.

Rosmer.

Jeg også. Men om nu jeg gik bort —

Rebekka.

A, Rosmer, — du vil leve længer end jeg.

Rosmer.

Det usle livet står det da vel i min magt at råde for selv.

Rebekka.

Hvad er dette her! Du tænker da vel aldrig på at —!

Rosmer.

Synes du, det vilde være så underligt? Efter det ynkelige, jammerfulde nederlag, som jeg har lidt! Jeg, som vilde føre min livssag til

sejr —. Og så er jeg flygtet fra det hele, — endnu før slaget rigtig var begyndt!

Rebekka.

Tag kampen op igen, Rosmer! Prøv bare, — og du skal se, du sejrer. Du vil adle hundreder, — du vil adle tusender af sind. Prøv bare!

Rosmer.

Å, Rebekka, — jeg, som ikke længer tror på min egen livssag.

Rebekka.

Men din sag har jo alt stået sin prøve. Et menneske har du i alle fald adlet. Mig, så længe jeg lever.

Rosmer.

Ja, — hvis jeg turde tro dig i dette.

Rebekka

(knuger sine hænder).

Å men, Rosmer, — ved du da ikke noget, — ikke noget, som kunde få dig til at tro det?

Rosmer

(farer sammen som i angst).

Kom ikke ind på dette her! Ikke nærmere, Rebekka! Ikke et eneste ord mere!

Rebekka.

Jo, just dette må vi ind på. Ved du noget, som kunde kvæle tvilen? For jeg ved ikke noget i verden.

Rosmer.

Bedst for dig, at du ikke ved det. — Bedst for os begge.

Rebekka.

Nej, nej, nej, — dette slår jeg mig ikke tiltåls med! Ved du noget, som kan frikende mig i dine øjne, da kræver jeg som min ret, at du nævner det.

Rosmer

(ligesom uvilkårlig dreven imod sin egen vilje).

Så lad os sé da. Du siger, at den store kærlighed er i dig. At gennem mig er dit sind adlet. Er det så? Har du regnet rigtig over, du? Skal vi gøre prøve på regnestykket? Hvad?

Rebekka.

Det er jeg rede til.

Rosmer.

Når det så skal være?

Rebekka.

Når som helst. Jo før jo heller.

Rosmer.

Så lad mig da få sé, Rebekka, — om du, — for min skyld, — endnu i denne aften. — (afbryder.) Å nej, nej, nej!

Rebekka.

Jo, Rosmer! Jo, jo! Sig det, og du skal få sé.

Rosmer.

Har du mod til, — er du villig til, — gladelig, som Ulrik Brendel sa', — for min skyld, nu i nat, — gladelig, — at gå den samme vejen, — som Beate gik?

Rebekka

(hæver sig langsomt op fra sofaen og siger næsten målløs).

Rosmer —!

Rosmer.

Ja, du, — det er dette spørsmål, som jeg aldrig vil kunne gøre mig fri for, — når du er rejst. Hver time på dagen vil jeg komme tilbage til dette samme. Å, jeg synes, jeg ser dig lys levende for mig. Du står ude på kloppen. Midt ude. Nu luder du dig ud over rækværket! Svimler i en dragning ned imod fossestryget! Nej. Så viger du. Vover ikke, — hvad hun voved.

Rebekka.

Men hvis jeg nu havde det mod? Og den gladelige vilje? Hvad så?

Rosmer.

Så måtte jeg vel tro dig. Så måtte jeg vel få troen igen på min livssag. Troen på min evne til at adle menneskesind. Troen på menneskesindets evne til at adles.

Rebekka

(tar langsomt sit sjal, slår det over hodet og siger behersket).

Du skal få troen igen.

Rosmer.

Har du mod og vilje — til dette, Rebekka?

Rebekka.

Det får du dømme om imorgen, — eller siden, — når de fisker mig op.

Rosmer

(tar sig for panden).

Der er en lokkende gru i dette —!

Rebekka.

For jeg vil ikke gerne bli' liggende der nede. Ikke længer end nødvendigt. Der må sørges for, at de finder mig.

Rosmer
(springer op).

Men alt dette her, — det er jo vanvid. Rejs, — eller bliv! Jeg vil tro dig på dit blotte ord denne gang også.

Rebekka.

Talemåder, Rosmer. Ingen fejghed og flugt nu igen, du! Hvor kan du tro mig på mit blotte og bare ord efter denne dag?

Rosmer.

Men jeg vil ikke sé dit nederlag, Rebekka!

Rebekka.

Det blir ikke noget nederlag.

Rosmer.

Det blir. Aldrig har du sind til at gå Beates vej.

Rebekka.

Tror du ikke det?

Rosmer.

Aldrig. Du er ikke som Beate. Du er ikke under et forkvaklet livssyns magt.

Rebekka.

Men jeg er under det rosmersholmske livssyn — nu. Hvad jeg har forbrudt, — det bør det sig, at jeg soner.

Rosmer
(ser stivt på hende).

Er det der, du står.

Rebekka.

Ja.

Rosmer
(besluttet).

Nu vel. Så er jeg under vort frigjorte livssyn, Rebekka. Der er ingen dommer over os. Og derfor så får vi sé at holde justits selv.

Rebekka
(mistyder ham).

Det også. Det også. Min bortgang vil frelse det bedste i dig.

Rosmer.

Å, i mig er der ingen ting at frelse mere.

Rebekka.

Det er der. Men jeg, — jeg vilde herefterdags bare være som et havtrold, der hang og hæmmed det skib, som du skal sejle frem på. Jeg må overbord. Eller skulde jeg kanske gå her oppe i verden og slæbe på et forkrøblet liv? Ruge og gruble over lykken, som min fortid har forspildt for mig? Jeg må ud af spillet, Rosmer.

Rosmer.

Hvis du går, — så går jeg med dig.

Rebekka

(smiler næsten umærkeligt, ser på ham og siger sagtere):

Ja, kom med, du, — og vær vidne —

Rosmer.

Jeg går med dig, siger jeg.

Rebekka.

Til kloppen, ja. Den drister du dig jo aldrig ud på.

Rosmer.

Har du lagt mærke til det?

Rebekka

(tungt og brudt).

Ja. — Det var det, som gjorde min kærlighed håbløs.

Rosmer.

Rebekka, — nu lægger jeg min hånd på dit hode. (gør som han siger.) Og tar dig til ægte som min rette hustru.

Rebekka

(griber begge hans hænder og bøjer hodet mod hans bryst).

Tak, Rosmer. (slipper ham.) Og nu går jeg — gladelig.

Rosmer.

Mand og hustru bør følges ad.

Rebekka.

Bare til kloppen, Rosmer.

Rosmer.

Ud på den også. Så langt, som du går, — så langt går jeg med dig. For nu tør jeg det.

Rebekka.

Ved du så usvigelig visst — at denne vejen er den bedste for dig?

Rosmer.

Jeg ved, at den er den eneste.

Rebekka.

Om du bedrog dig i det? Om det bare var et blændværk? En af disse hvide hestene på Rosmersholm.

Rosmer.

Kunde vel være. For dem slipper vi ikke fra, — vi, her på gården.

Rebekka.

Så bliv, Rosmer!

Rosmer.

Manden skal følge sin hustru, som hustruen sin mand.

Rebekka.

Ja, sig mig det først. Er det dig, som følger mig? Eller er det mig, som følger dig?

Rosmer.

Det grunder vi aldrig ud tilbunds.

Rebekka.

Jeg vilde dog gerne vide det.

Rosmer.

Vi to følger hinanden, Rebekka. Jeg dig og du mig.

Rebekka.

Det tror jeg næsten også.

Rosmer.

For nu er vi to et.

Rebekka.

Ja. Nu er vi et. Kom! Så går vi gladelig.

(De går hånd i hånd ud gennem forstuen og ses at dreje om til venstre. Døren blir stående åben efter dem.)

(Stuen står en liden stund tom. Så lukker madam Helseth på døren til højre.)

Madam Helseth.

Frøken, — nu er vognen — (ser sig om.) Ikke inde? Ude sammen på denne tid? Nå da, — det må jeg sige —! Hm! (går ud i forstuen, ser sig om og kommer ind igen.) Ikke på bænken. Å nej, nej. (går til vinduet og ser ud.) Jøsses da! Det hvide der —! — Ja, så min sæl står de begge to på kloppen! Gud forlade de syndige mennesker! Slår de ikke armene om hinanden! (skriger højt.) Åh, — udover — begge to! Ud i fossen. Hjælp! Hjælp! (skælver i knærne, holder sig rystende i stolryggen og kan knapt få ordene frem.) Nej. Ikke hjælp her. — Salig fruen tog dem.

